

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

FACULTATEA DE DREPT

TEZĂ DE DOCTORAT

ANGAJAREA RĂSPUNDERII GUVERNULUI

(REZUMAT)

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT

PROF. UNIV. DR. VERGINIA VEDINAȘ

STUDENT DOCTORAND

MARIANA OPRICAN

BUCUREȘTI

2015

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

DELIMITĂRI CONCEPTUALE.....	8
CONSIDERAȚII GENERALE.....	10
1. Importanța și actualitatea temei de cercetare.....	10
2. Obiectul și metodele de cercetare.....	14
PARTEA I	
RAPORTURILE DINTRE PARLAMENT ȘI GUVERN ÎN DREPTUL ROMÂNESC.....	14
CAP. I	
CONTROLUL PARLAMENTAR EXERCITAT ASUPRA EXECUTIVULUI.....	14
Secțiunea 1. Principiul separației puterilor în stat-evoluție și actualitate.....	14
1.1 Principiul separației puterilor în stat-concept.....	14
1.2 Principiul separației puterilor în stat-tendențe actuale.....	20
1.3 Principiul separației puterilor în stat potrivit Constituției României, adoptată la 8 decembrie 1991.....	27
1.4 Reflectarea principiului separației puterilor în stat în Constituția României, revizuită.....	29
Secțiunea 2. Dimensiunile funcției de control parlamentar.....	35
Secțiunea 3. Scurt istoric privind evoluția funcției de control parlamentar în România.....	43
Secțiunea 4. Modalitățile de control parlamentar (fără sancțiuni) exercitat asupra activității Guvernului, reglementate prin Constituția României, revizuită.....	47
4.1 Ancheta parlamentară.....	48
4.2 Informarea Parlamentului.....	50
4.3 Regimul constituțional al întrebărilor, interpelărilor și moțiunilor simple.....	54
CAP. II	
REGIMUL CONSTITUȚIONAL AL MOȚIUNII DE CENZURĂ ÎN DREPTUL ROMÂNESC.....	60
Secțiunea 1. Semnificația instituției.....	60
Secțiunea 2. Desfășurarea procedurii.....	66

Secțiunea 3. Unele aspecte privind stabilitatea guvernamentală.....	71
Secțiunea 4. Moțiunea de cenzură și moțiunea provocată în practica parlamentară.....	75
PARTEA A-II-A	
REGIMUL CONSTITUȚIONAL AL ANGAJĂRII RĂSPUNDERII GUVERNULUI ÎN DREPTUL ROMÂNESC.....	88
CAP. I	
ANGAJAREA RĂSPUNDERII GUVERNULUI POTRIVIT DISPOZIȚIILOR ART. 114 DIN CONSTITUȚIA ROMÂNIEI, REVIZUITĂ.....	88
Secțiunea 1. Semnificația instituției.....	88
Secțiunea 2. Istoric al reglementării.....	94
Secțiunea 3. Desfășurarea procedurii.....	99
Secțiunea 4. Angajarea răspunderii Guvernului asupra unui program sau asupra unei declarații de politică generală.....	101
Secțiunea 5. Angajarea răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege.....	104
4.1 Aspecte generale.....	104
4.2 Dreptul de a formula amendamente.....	107
4.3 Sesizarea Curții Constituționale, în condițiile art. 146 lit a). din Constituție.....	109
4.4 Reexaminarea legii de către Parlament la cererea Președintelui României.....	111
CAP. II	
ANGAJAREA RĂSPUNDERII GUVERNULUI ASUPRA UNUI PROIECT DE LEGE. PRACICA GUVERNAMENTALĂ ÎN PERIOADA 1996-2014.....	113
Secțiunea 1. Considerații generale.....	113
Secțiunea 2. Evoluția practicii guvernamentale în perioada 1996-2014.....	115
2.1 Practica guvernamentală până la adoptarea Legii nr. 429/2003 privind revizuirea Constituției României, adoptată la data de 8 decembrie 1991.....	115
2.2 Practica guvernamentală în perioada ce a urmat revizuirii Constituției, respectiv perioada 2004-2014.....	122

CAP. III

ANGAJAREA RĂSPUNDERII GUVERNULUI PENTRU UN PROIECT DE LEGE. JURISPRUDENȚA CURȚII CONSTITUȚIONALE.....135

Secțiunea 1. Angajarea răspunderii Guvernului pentru proiecte de lege complexe.....136

Secțiunea 2. Angajarea răspunderii Guvernului asupra mai multor proiecte de lege în aceeași zi, respectiv în aceeași sesiune parlamentară.....141

Secțiunea 3. Angajarea răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege, indiferent de faza în care se află procedura legislativă cu privire la acel proiect.....142

Secțiunea 4. Angajarea răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege reprezintă o modalitate simplificată de legiferare, la care trebuie să se ajungă „in extremis”.....144

Secțiunea 5. Unele aspecte critice privind deciziile Curții constituționale în materia angajării răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege.....147

5.1 Trăsăturile generale ale procedurii angajării răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege, reținute din jurisprudența Curții Constituționale.....148

5.2 Unele aspecte referitoare la natura proiectului de lege ce face obiect al angajării răspunderii Guvernului.....150

A. Unele aspecte critice privind deciziile Curții Constituționale care conțin dispoziții referitoare la angajarea răspunderii Guvernului pentru proiecte de lege complexe.....150

B. Aprobarea unei ordonanțe de urgență prin procedura angajării răspunderii Guvernului.....152

B.1 Delegarea legislativă și angajarea răspunderii Guvernului în lumina dispozițiilor constituționale.....152

B.2 Comentarii critice privitoare la Decizia Curții Constituționale nr. 34/1998 privind soluționarea obiecției de neconstituționalitate a Legii pentru aprobarea ordonanței de urgență a Guvernului nr. 88/1997 privind privatizarea societăților comerciale.....154

5.3 Unele aspecte critice privind deciziile Curții Constituționale, care conțin dispoziții privitoare la frecvența utilizării acestei proceduri în practica guvernamentală.....156

CAP. IV

MOȚIUNEA DE CENZURĂ PREVĂZUTĂ DE ART. 113 DIN CONSTITUȚIE ȘI MOȚIUNEA PROVOCATĂ, REGLEMENTATĂ PRIN ART. 114 DIN CONSTITUȚIE-ANALIZĂ COMPARATIVĂ.....	159
---	------------

Secțiunea 1. Semnificația instituțiilor prevăzute de art. 113 și art. 114 din Constituția României-analiză comparativă.....	160
--	------------

Secțiunea 2. Unele aspecte privind anumite particularități pe care le prezintă procedurile prevăzute de art. 113 și art. 114 din Constituția României.....	171
---	------------

Secțiunea 3. Moțiunea de cenzură prevăzută de art. 113 din Constituție și moțiunea provocată, prevăzută de art. 114 din Constituție-aspecte comparative privind desfășurarea procedurii.....	174
---	------------

Secțiunea 4. Moțiunea de cenzură și moțiunea provocată în jurisprudența Curții Constituționale. Comentarii asupra Deciziei nr. 1525/2010 privind conflictul juridic de natură constituțională între Guvernul României, pe de o parte și Parlamentul României, pe de altă parte.....	179
--	------------

PARTEA A-III-A

RAPORTURILE DINTRE PARLAMENT ȘI GUVERN ÎN DREPTUL COMPARAT.....	183
--	------------

CAP. I

RAPORTURILE DINTRE PARLAMENT ȘI GUVERN ÎN UNELE STATE DIN UNIUNEA EUROPEANĂ.....	183
---	------------

Secțiunea 1. Raporturile dintre Parlament și Guvern în monarhiile parlamentare.....	183
--	------------

1.1 Situația în care Parlamentul își retrage încrederea printr-o moțiune constructivă.....	183
---	------------

1.2 Situațiile în care Parlamentul se constituie în factor de instabilitate politică.....	189
--	------------

Secțiunea 2. Raporturile dintre Parlament și Guvern în republicile parlamentare....	191
--	------------

Secțiunea 3. Raporturile dintre Parlament și Guvern în republicile semi-prezidențiale.....	193
---	------------

CAP. II

RAPORTURILE DINTRE EXECUTIV ȘI LEGISLATIV ÎN ALTE STATE ALE LUMII.....	199
---	------------

Secțiunea 1. Regimul constituțional al S.U.A.....	199
--	------------

Secțiunea 2. Raporturile dintre Parlament și Guvern în unele state din America Latină.....	202
CONCLUZII.....	205
PROPUNERI DE LEGE FERENDA.....	220
ANEXE.....	232
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE.....	238

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Cuvinte cheie: Guvern, Parlament, Constituție, moțiuni de cenzură, angajarea răspunderii Guvernului

Prezenta Teză de doctorat, intitulată „**Angajarea răspunderii Guvernului**”, are ca **obiect cercetarea instituției prevăzute de art. 114 din Constituția României, respectiv procedura angajării răspunderii Guvernului**, în contextul raporturilor dintre executiv și legislativ, pe fundalul tendințelor manifestate de executiv de a domina forul legiuitor, prin utilizarea agresivă a acestei proceduri.

Importanța și actualitatea temei de cercetare trebuie privite din perspectiva rolului pe care îl deține instituția angajării răspunderii Guvernului în sistemul de drept românesc, a conexiunilor care se stabilesc între această instituție, (consacrată prin dispozițiile art. 114 din Constituția României,¹ revizuită² și republicată³) și alte instituții (de asemenea, consacrate constituțional), precum și a raporturilor care se stabilesc între Parlament, în calitate de reprezentant suprem al poporului și unică autoritate legiuitoare a țării, și Guvern. De asemenea, nu putem exclude din această ecuație importanța pe care o deține practica parlamentară și guvernamentală în materie, în direcția înțelegerii conotațiilor pe care această procedură le dobândește prin utilizarea sa excesivă de către executiv, fapt de natură a contribui la schimbarea echilibrului de forță dintre puterile publice.

Noutatea științifică a tezei este dată îndeosebi de abordarea, din perspectiva practicii guvernamentale în materie, - practică determinată, în principal, de transformările politice și economice care au avut loc în societatea românească – a rolului pe care Guvernul îl dobândește, în cadrul raporturilor de putere dintre autoritățile publice, prin utilizarea procedurii angajării răspunderii pentru un proiect de lege.

Scena politică contemporană este dictată de creșterea semnificației executivului, de tendințele dominante ale acestuia în raport cu forul legislativ. Nu numai în România, dar chiar și în alte state europene, cu tradiție democratică, Guvernele s-au transformat, deseori,

¹ Constituția României din 1991 a fost adoptată prin vot nominal, de Adunarea Constituantă și a fost aprobată prin referendum național la data de 8 decembrie 1991. Constituția României din 1991 a intrat în vigoare la data aprobării sale prin referendum.

² Constituția României din 1991 a fost modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției nr. 429/2003, publicată în M. Of. nr. 758 din 29 octombrie 2003

³ Constituția României din 1991 a fost republicată de Consiliul Legislativ în temeiul art. 152 din Constituție, cu reactualizarea denumirilor, dându-se textelor o nouă numerotare

din executanți ai normelor juridice în creatori de norme juridice, în timp ce Parlamentului îi este tot mai dificil să-și exercite funcția de control, funcție care, în opinia multor specialiști, este considerată a fi mai importantă decât cea legislativă.

În sistemul nostru constituțional, consacrarea prin Legea fundamentală a unor instituții, precum cea a delegării legislative și cea a angajării răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege, a condus la crearea unui executiv deosebit de puternic, care domină viața politică și „estompează” activitatea forului legislativ. Fără îndoială, pe fundalul tendințelor de supremație a executivului în opera de legiferare, **întărirea funcției de control a Parlamentului**, ne apare drept o **condiție sine qua non** pentru consolidarea regimului democratic în România.

Preocupările noastre s-au îndreptat, prin redactarea acestei teze, în direcția realizării unei cercetări interdisciplinare, prin analiza combinată și comparativă a unor instituții aparținând dreptului constituțional, sau dreptului administrativ, sau a dreptului constituțional și a dreptului administrativ, deopotrivă, (instituția delegării legislative) precum și prin analiza unor elemente conceptuale rezultate din teorii enunțate de sociologi și politologi.

În ceea ce privește metodologia folosită în cercetare, o primă metodă avută în vedere este cea **deductivă**. Prin utilizarea acestei metode am procedat la analiza textelor de lege dar și a discursului doctrinar, metodă care se va regăsi în toate cele trei părți ale tezei.

Realizarea unui studiu amplu, de natură a dezvălui esența și complexitatea unui subiect, nu se poate realiza doar printr-o analiză de ansamblu a legislației și a doctrinei, tocmai de aceea am considerat necesar a trata instituția angajării răspunderii Guvernului, ce face obiect al prezentei teze, **din perspectiva practicii guvernamentale și parlamentare**, (precum și a realităților politice care și-au pus amprenta asupra acesteia) și a **jurisprudenței în materie**. Astfel, folosind această **metodă logică**, am prezentat situațiile relevante pentru practica politică și instituțională românească din cele două decenii și jumătate care au trecut de la Revoluția din decembrie 1989, mai exact împrejurările și motivele care au determinat Guvernul de a utiliza procedura angajării răspunderii, numărul mare de angajări pe care executivul a înțeles să le facă cu privire la proiecte de lege complexe sau pachete de legi, frecvența moțiunilor de cenzură inițiate și finalitatea acestora.

O altă metodă pe care am urmărit a o utiliza în scopul cercetării se traduce prin **abordarea unui studiu comparativ, raporturile dintre executiv și legislativ fiind analizate atât din perspectiva reglementărilor interne, cât și internaționale**. Astfel, am pus accent, în principal, pe acele norme constituționale care reglementează rolul și prerogativele deținute de Cabinet în unele state din Uniunea Europeană, comparativ cu regimul constituțional

românească, pe modalitățile de control parlamentar asupra activității executivului, având în vedere și instrumentele juridice de care dispune acesta în realizarea competențelor sale de legiferare.

În ceea ce privește conținutul acesteia, Teza de doctorat având drept obiect de cercetare „**Angajarea răspunderii Guvernului,**” este structurată în trei părți, respectiv: **Partea I**, intitulată „**Raporturile dintre Parlament și Guvern în dreptul românesc**”; **Partea II-a**, intitulată „**Regimul constituțional al angajării răspunderii Guvernului în dreptul românesc**”; **Partea III-a**, intitulată „**Raporturile dintre Parlament și Guvern în dreptul comparat.**”

Partea I, denumită „**Raporturile dintre Parlament și Guvern în dreptul românesc,**” este alcătuită din **două capitole**, care, la rândul lor, cuprind mai multe **secțiuni**.

Cap. I din Partea I, intitulat „**Controlul parlamentar asupra executivului,**” reprezintă o sinteză privind dimensiunile, originea și evoluția funcției de control parlamentar în țara noastră, precum și o analiză a modalităților juridice prin care Parlamentul poate interveni în activitatea executivului, a Guvernului, în principal, în scopul definirii funcției sale.

În opinia noastră, răspunderea politică a Guvernului în fața forului legislativ își are originea în clasicul principiu al separației și echilibrului puterilor.

Aparută în secolul Luminilor, teoria separației puterilor în stat, a venit ca o reacție firească îndreptată asupra absolutismului monarhic, pe fondul unor puternice mișcări sociale și politice revendicative. În contextul politic și juridic existent în acea etapă istorică, rolul său a fost decisiv în „*promovarea sistemului reprezentativ, respectiv în valorificarea democratică a relației dintre deținătorul suveran al puterii și organizarea statală a puterii politice*”⁴ în scopul garantării depline a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului.

Fundamentată de Montesquieu, în celebra lucrare „*Despre spiritul legilor*”, teoria separației puterilor a stat la baza adoptării, la data de 26 august 1789, de către Adunarea Constituantă, a celebrului document al revoluției burgheze franceze intitulat „*Declarația drepturilor omului și cetățeanului*” care, prin **art. 16**, consacră principiul separației puterilor, considerându-l drept „*un veritabil instrument al democrației constituționale.*”

Transformările care au avut loc, pe parcursul evoluției istorice, pe plan politic, juridic și social - cum ar fi apariția partidelor politice, înființarea unor autorități publice care nu pot fi încadrate în nici una dintre cele trei clasice puteri (Curtea Constituțională, Curtea de Conturi, Avocatul Poporului, Consiliul Legislativ etc.), precum și tendințele de „*concentrare*” a puterii de către anumite autorități (concentrarea, în mare măsură, a puterii statale de către Cabinet, în sistemul constituțional britanic), specifice statelor democratice și pluraliste- au

⁴ Ioan Muraru, E. S. Tănăsescu în I. Muraru, E. S. Tănăsescu, (coord.), Constituția României. Comentariu pe articole, Ed. C. H. Beck, București, 2008, p. 13

condus la ideea că **teoria separației puterilor în stat, așa cum a fost formulată de Montesquieu, este depășită și învechită, transformată într-o „ficțiune” fără corespondent în realitate.**

Fiind elaborată într-o perioadă în care partidele politice nu se înființaseră, iar principalele probleme puse de către putere erau de ordin instituțional, firește, nu se putea preconiza rolul covârșitor pe care acestea avea să-l dețină ulterior în însăși configurarea instituțiilor politice și juridice ale statului. Apariția partidelor politice determină ca echilibrul să nu se mai realizeze între Parlament și Guvern, ci **între o majoritate formată dintr-un partid sau partide aflate în coaliție și opoziția care așteaptă să ajungă la guvernare.**

De asemenea, nu putem exclude din acest proces și rolul jucat de **organizațiile neguvernamentale, asociații, ligi, sindicate, patronate,**- care își impun voința asupra guvernanților, determinându-i să acționeze într-un anumit mod,- precum și **participarea maselor la conducerea statului, prin referendum.**

Cu toate rezervele manifestate în doctrină, raportat la clasicul principiu al separației puterilor, acesta rămâne la fel de actual, fiind receptat, de către populație, ca o garanție a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Principiul separației și echilibrului puterilor a fost consacrat expres în multe din Constituțiile adoptate în secolul XIX. Treptat, legiuitorii constituuanți au manifestat tendința de a renunța a-l menționa expres în cuprinsul Legii fundamentale, acest principiu regăsindu-se mai curând sugerat **printr-o reglementare implicită sau prin utilizarea unor expresii cum ar fi autoritate publică, funcție publică, putere publică.** Astfel, Constituția României adoptată în anul 1991, **nu conținea prevederi exprese cu privire la acest principiu** și utiliza sintagma de „*putere a statului*” inclusiv în art. 80, care reglementa rolul Președintelui României de mediator între puterile statului, între stat și societate. Prin Legea de revizuire, în 2003 a fost introdus, în cuprinsul art. 1, **aliniatul patru**, care consacră **expres principiul separației puterilor în stat**, astfel „*statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor-legislativă, executivă și judecatorească-în cadrul democrației constituționale.*”

Evoluția democrațiilor moderne se centrează pe relația dintre legislativ și executiv, raporturile dintre Parlament și Guvern fiind diferite de la o țară la alta, în funcție de **natura regimului constituțional, dacă acesta este unul prezidențial sau unul parlamentar.**

Sistemele **constituționale parlamentare, în principal, dar și cele semi-prezidențiale**, se caracterizează prin răspunderea politică a Guvernului în fața Parlamentului.

Parlamentul poate interveni în activitatea executivului prin mai multe modalități juridice, cum ar fi constituirea unor **comisii de anchetă** asupra activității executivului, **adoptarea unor moțiuni simple**, prin dreptul de a adresa **întrebări sau a-i interpela pe membrii Guvernului, inclusiv pe Primul-ministru**, prin **dreptul la informare**.

Privitor la funcția de **control a Parlamentului asupra executivului**, considerată de unii autori mai importantă decât cea legislativă⁵, aceasta constituie o modalitate concretă de aplicare a principiului separației și echilibrului puterilor într-un stat democratic. Controlul parlamentar se remarcă prin diversitatea formelor și mijloacelor de realizare a acestei funcții, cuprinzând activități, organe de stat, acte normative. Acest control se poate exercita **fie direct de către întregul Parlament, fie de către una din Camerele sale** (în sistemul bicameral), fie prin alte mijloace și forme de control, Constituția României conținând multe dispoziții în acest sens, printre care putem menționa obligația Avocatului Poporului de a prezenta celor două Camere ale Parlamentului rapoarte (art. 60 din Constituție), răspunderea politică a Guvernului (art. 109), obligația Guvernului de a prezenta, în cadrul controlului parlamentar, informațiile și documentele cerute (art. 111).

Funcția de control a Parlamentului nu presupune existența unor raporturi de subordonare între forul legislativ și executiv, ci reprezintă doar o conlucrare între aceste instituții aparținând statului democratic.

Controlul parlamentar asupra activității executive se bazează pe observarea funcției executivului și a conținutului acesteia, a rolului pe care puterea executivă îl deține în cadrul sistemului organizării autorităților statale. Controlul parlamentar este conceput astfel într-un „**câmp amplu**”⁶, care privește atât activitatea autorităților statale, în special a executivului, dar și activitatea de elaborare a legii, în acest proces Guvernul fiind supus unei puternice acțiuni parlamentare, care îmbracă nu numai aspecte de control, dar și de informare a parlamentarilor asupra situației care determină adoptarea unor noi soluții juridice.

În România, evoluția funcției de control exercitată de către Parlament asupra activității executivului a fost determinată de dezvoltarea societății românești în contextul receptării de către aceasta a ideilor novatoare probagate de gândirea filosofică și juridică occidentală.

Prima încercare de a reglementa poziția și relațiile stabilite între cele trei puteri în stat, s-a realizat prin **Regulamentele Organice**, la începutul sec. al XIX-lea.

Astfel, puterea legislativă a fost încredințată unei Adunări Obștești, cea executivă urma să fie exercitată de Domnitor, ajutat de un sfat administrativ extraordinar, iar sistemul

⁵ M. Prelot, *Institutions politiques et droit constitutionnel*, Dalloz, Paris, 1972, p.820

⁶ Marian Enache, *Controlul parlamentar*, Ed. Polirom, Iași, 1998, p.69

judecătorească a fost organizat pe baze moderne, recunoscându-se autoritatea de lucru judecat. Chiar dacă nu putem considera Regulamentele Organice drept Constituții, ele au constituit un factor de progres, înlăturând o serie de instituții și practici feudale, instituind totodată cadrul juridic propice creării unui aparat de stat modern și a unor noi instituții statale.

Constituțiile adoptate ulterior în România, -respectiv Constituția din 1866, Constituția din 1923-consacră principiul separației puterilor în stat și existența unui control parlamentar asupra activității executivului.

Astfel, **Constituția României din 1866** a consfințit organizarea statală pe principii democratice, existența controlului parlamentar pornind de la principiul separației puterilor în stat, stabilind, prin **art. 31** că „*puterile statului au unică sursă națiunea, care le exercită prin delegațiune.*”

În ceea ce privește **Constituția din 1923**, aceasta păstrează intactă distribuția puterilor în stat, așa cum a fost ea reglementată prin Constituția din 1866, dar aduce modificări în sensul exercitării funcției de control parlamentar asupra executivului, pentru prima dată în istoria constituționalismului românesc, stabilindu-se nu numai dreptul deputaților și senatorilor de a adresa interpelări miniștrilor, dar și obligația acestora de a răspunde în termenul prevăzut de Regulament.

Prin **Constituția din 1938**, s-a instituit **dictatura regală, principiul separației puterilor fiind eliminat**. Întreaga putere politică aparține monarhului. **Puterea executivă aparține Regelui**, care o exercită prin Guvernul său,⁷ iar **puterea legislativă aparține tot Regelui**,⁸ care o exercită împreună cu Reprezentanța Națională. Analizând dispozițiile constituționale, observăm că, în fapt, Reprezentanța Națională reprezintă un simplu instrument prin care monarhul își exercită puterea.

Odată cu instaurarea dictaturii comuniste, în 1944, putem constata încălcarea principiului separației puterilor, instituindu-se un regim care are la bază **unicitatea puterii de stat**. Astfel, în **Constituțiile adoptate după 1948**, nu putem vorbi despre consacrarea principiului controlului parlamentar, ci doar de o „*trucare*” a acestuia.

De abia în decembrie 1989, când românii au înlăturat regimul dictatorial comunist, democrația parlamentară a fost instituită în România, principiul unicității puterii de stat, fiind înlocuit cu principiul separației și echilibrului puterilor.

Constituția României, adoptată de Adunarea Constituantă la 8 decembrie 1991, a avut la bază încercarea de a valorifica practic tradiția parlamentară a unor state cât și

⁷ Art. 32 din Constituția României din 1938

⁸ Art. 31 din Constituția României din 1938

valorificarea elementelor autohtone ale parlamentarismului românesc dintre cele două războaie mondiale.

În sistemele democratice și pluraliste controlul parlamentar poate fi **cu sancțiuni sau fără sancțiuni**.

În ceea ce privește modalitățile de control parlamentar-fără sancțiuni- asupra activității executivului, acestea sunt prevăzute de aproape toate Constituțiile europene. În sistemul constituțional românesc, ele sunt reglementate de Legea fundamentală precum și de Regulamentul Camerei Deputaților și Regulamentul Senatului.

O modalitate de control parlamentar de acest gen o reprezintă controlul efectuat de către **comisiile parlamentare, fie permanente, fie de anchetă**. Aceste comisii realizează un control parlamentar direct, fie prin cercetarea proceselor-verbale ale ședințelor Guvernului precum și a unora din documentele acestuia **-Suedia-**, fie prin ascultarea rapoartelor sau mesajelor periodice ale executivului **-Finlanda, Elveția**. Odată cu examinarea rapoartelor, mesajelor, informărilor primite din partea Guvernului, comisiile își alcătuiesc **secțiuni-Elveția-** sau **subcomisii - Suedia, Finlanda** - în scopul efectuării unor audieri a unor membri ai executivului sau a solicitării unor acte suplimentare. Rolul comisiilor de anchetă în țările din Uniunea Europeană **nu este la fel de însemnat ca în S.U.A.** unde acestea reprezintă „*cele mai mediatizate momente ale vieții parlamentare americane*”⁹, audierile realizate de aceste comisii fiind, în marea lor majoritate publice, putând cita, în scopul de a participa la audieri, orice persoană.

În sistemul constituțional românesc, ancheta parlamentară, potrivit Regulamentului Camerei Deputaților¹⁰ reprezintă o activitate specifică pe care o poate realiza atât o comisie de anchetă, cât și una sau mai multe dintre comisiile permanente ale fiecărei Camere sau comisiile comune ale celor două Camere.¹¹

Controlul prin anchetele parlamentare nu reprezintă apanajul exclusiv al comisiilor de anchetă,¹² care sunt constituite temporar prin decizia Camerei Deputaților, Senatului sau plenului Parlamentului, de cele mai multe ori acest control realizându-se prin intermediul comisiilor permanente care, în domeniul lor de activitate, pot să deruleze anchete

⁹ Camelia-Rodica Tomescu, Raporturile dintre Guvern și Parlament, Ed. C. H. Beck, București, 2012, p. 339

¹⁰ Este vorba de art. 73 alin. (1) din Regulamentul Camerei Deputaților

¹¹ Art. 64 alin. (4) din Constituția României, revizuită

¹² I. Vida în I. Muraru, E. S. Tănăsescu (coord.), Constituția României. Comentariu pe articole, Ed. C. H. Beck, București, 2008, p. 634

parlamentare dacă primesc aprobarea plenului Camerei Deputaților sau a Senatului.¹³ În sens larg, comisiile realizează un control asupra Guvernului și prin intermediul avizelor și rapoartelor pe care trebuie să le redacteze în procedura prevăzută de Constituție și de Regulamentele Camerelor pentru adoptarea proiectelor de legi inițiate de Guvern.

Analizând practica în materie, observăm că, în speță, controlul parlamentar realizat prin intermediul comisiilor de anchetă nu se raportează exclusiv la analiza activității Guvernului și a membrilor săi, întrucât acesta a vizat și activitatea altor autorități publice¹⁴ sau anumite evenimente politice, de importanță majoră, petrecute la începutul anilor 1990, înainte de adoptarea Constituției României.¹⁵

Controlul parlamentar exercitat prin intermediul comisiilor de anchetă reprezintă o procedură importantă și utilă. În literatura de specialitate se consideră că această modalitate de control parlamentar reprezintă, de fapt, o procedură „*de presiune instituțională și politică asupra autorității executive*”¹⁶ care se bazează, în principal, pe interesul mediatic cu privire la activitățile unui ministru sau a unor persoane importante din Guvern, care pot fi audiate de astfel de comisii.

Informarea Parlamentului reprezintă o modalitate de control parlamentar reglementată în Constituțiile unor state europene. Astfel, **Constituția Spaniei**¹⁷ consacră Camerelor Parlamentului și comisiilor acestora dreptul de a solicita, prin intermediul președinților lor, informațiile și ajutorul de care au nevoie de la Guvern și de la alte organe de stat sau de la comunitățile autonome. În alte state precum **Eveția, Suedia sau Finlanda**, s-a consacrat principiul obligării executivului de a prezenta rapoarte sau informări periodice.

Din analiza dispozițiilor art. 111 din Constituția României, constatăm că obligația **informării Parlamentului** incumbă, pe lângă Guvern, și autorităților administrației publice centrale și locale, inclusiv a celor alese de către cetățeni în urma votului, respectiv autoritățile

¹³ Potrivit art. 76 alin. (1) din Regulamentul Senatului „Orice comisie permanentă poate iniția o anchetă parlamentară, în limitele competențelor sale materiale, cu aprobarea Senatului”, iar potrivit art. 71 alin. (1) din Regulamentul Camerei Deputaților „Orice comisie permanentă poate porni, la solicitarea unuia sau a mai multor membri ai săi, o anchetă, în cadrul competenței sale, cu încuviințarea plenului Camerei Deputaților, privitoare la activitatea desfășurată de Guvern sau de administrația publică.”

¹⁴ Respectiv, Banca Națională a României, Fondul Proprietății de Stat, Societatea Română de Televiziune și Societatea Română de Radiodifuziune, chiar și pe Președintele României, în anul 2007, în vederea suspendării acestuia din funcție.

¹⁵ Prin Hotărârea Adunării Parlamentare nr. 11/1990, publicată în M. Of. nr. 95 din 20 iunie 1990, s-a constituit o comisie de anchetă pentru analiza și cercetarea evenimentelor petrecute în zilele de 13-15 iunie 1990 în Piața Universității.

¹⁶ Bogdan Dima, Conflictul dintre palate. Raporturile de putere dintre Parlament, Guvern și Președinte în România postcomunistă, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 75

¹⁷ Art. 109 din Constituția Spaniei

autonome locale. Excepție de la această obligație o reprezintă Președintele României, relațiile dintre acesta și Parlament fiind reglementate în **Cap. II din Titlul III al Constituției**.

Tot prin dispozițiile **art. 111 din Legea fundamentală** s-a stabilit că informarea parlamentarilor se poate realiza doar prin intermediul președinților celor două Camere și al președinților de comisii.

Privitor la limitele obiectului cererii prin care se solicită informații, un autor¹⁸ consideră că „(...) *solicitările făcute de către Camere sau comisii nu pot depăși sfera activității guvernamentale și a administrației publice*”; „(...) *solicitarea informațiilor și documentelor trebuie să vizeze situații ce țin obiectiv de natura controlului parlamentar*” iar în ceea ce privește obiectul controlului, acesta „(...) *il reprezintă doar informațiile și documentele care pot fi publice.*”

Întrebările și interpelările reprezintă modalități simple de control a activității executivului de către forul legislativ. În multe dintre parlamentele europene,¹⁹ după modelul britanic, există rezervate anumite zile și ore de prezentare a întrebărilor și interpelărilor, precum și a răspunsului executivului la aceste solicitări. În unele țări se cere ca întrebările să fie formulate în scris și să se menționeze dacă ele sunt însoțite sau nu de dezbateri (interpelări) iar în alte țări s-au stabilit anumite limitări ale exercitării dreptului de interpelare, limitări determinate de numărul mare de interpelări care ar conduce la blocarea activității Parlamentului.²⁰

În sistemul nostru constituțional **regimul juridic al întrebărilor, interpelărilor și moțiunilor simple**, este consacrat prin prevederile **art. 111**, în corelație cu **prevederile art. 112, din Legea fundamentală**.

Întrebările pot fi orale sau scrise și pot fi adresate Guvernului, miniștrilor sau altor conducători ai administrației publice. Important de reținut este faptul că **dezbaterele întrebărilor nu se finalizează printr-un vot** al uneia dintre cele două Camere ale Parlamentului, din care face parte parlamentarul, neutrăgând astfel **o sancțiune politică imediată**.

În literatura de specialitate se apreciază că întrebările sunt „*un mijloc de control parlamentar asupra activității guvernamentale, într-un cadru mai larg al dialogului dintre Camere și Guvern, întrucât întrebările sunt ridicate nu numai de către parlamentarii*”

¹⁸ A. Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, vol. I., Ed. All Beck, București, 2005, p. 418-419

¹⁹ De exemplu, în Franța, cel puțin o ședință pe săptămână este rezervată cu prioritate întrebărilor membrilor Parlamentului și răspunsurilor venite din partea Guvernului

²⁰ În sistemul constituțional al Suediei, pentru preîntâmpinarea dezbaterilor parlamentare care au loc cu prilejul unei interpelări, Guvernul trebuie să transmită Parlamentului un răspuns scris.

*grupărilor de opoziție, ci și de cei care alcătuiesc majoritatea și, adesea, mai ales de aceștia. A sprijini înseamnă a-ți asuma o răspundere. De aceea, sprijinul de care se bucură Guvernul în Parlament, în mod necesar presupune un **test permanent pentru verificarea încrederii acordate.***²¹

Comparând regimul juridic al întrebărilor cu cel al interpelărilor, vom constata, în primul rând că, spre deosebire de **întrebări**, care pot fi atât **scrise cât și orale**, **interpelarea** este numai **scrisă** și constă într-o „*cerere adresată Guvernului sau unui membru al acestuia, de către unul sau mai mulți parlamentari sau de către un grup parlamentar, prin care se solicită explicații asupra politicii Guvernului în probleme importante ale activității sale interne sau externe.*”²²

Spre deosebire de **întrebare**, **interpelarea poate fi formulată nu numai de către un singur deputat ci și de un grup parlamentar sau de mai mulți deputați împreună.**

Întrebările și interpelările reprezintă **mecanisme constituționale utile de informare și control în regimurile parlamentare.** În sistemul nostru constituțional acest fapt este evidențiat de utilizarea frecventă de către parlamentari a acestor modalități de control asupra executivului, în cei 24 de ani de la Revoluția din decembrie 1989 fiind formulate, de exemplu, peste 11000 de interpelări.²³

Termenul de **moțiune simplă** a fost introdus în Constituție cu prilejul revizuirii acesteia, când prin noua redactare a **art. 112 alin. (2)**, s-a lărgit și conținutul acesteia, în sensul că, acea Cameră care o adoptă poate să-și exprime părerea nu numai cu privire la o problemă ce a făcut obiectul unei interpelări, ci și cu privire la alte probleme ale politicii interne și externe.

Moțiunea simplă **reprezintă un act juridic și nu unul politic**, -deși este rezultatul unor dezbateri politice- tocmai de aceea efectele pe care aceasta le produce nu constau în înlăturarea Guvernului sau a ministrului responsabil de domeniul care a făcut obiectul acelei moțiuni. Practica parlamentară în materie relevă faptul că, din 1990 și până în prezent, s-au depus la Camera Deputaților 90 de moțiuni simple în timp ce la Senat s-au depus doar 49 de moțiuni de acest gen. Dintre acestea, șapte au fost adoptate în Senat iar șase la Camera Deputaților. Problemele care au făcut obiect al acestor moțiuni au fost variate, în domenii de maxim interes pentru electorat, precum economie, educație, agricultură, justiție și altele.

²¹ I. Muraru, M. Constantinescu, *Drept parlamentar*, Ed. C. H. Beck, București, 2005, p. 266

²² Art. 162 alin. (1) din Regulamentul Senatului și art. 173 alin. (2) din Regulamentul Camerei Deputaților

²³ Studiu elaborat de Institutul „Ovidiu Șincăi”, disponibil online la adresa web http://www.fisd.r/PDF/mater_noi/Raport%20Parlamentarism_FINAL-Ianuarie%202011.pdf

Cap. II al primei părți a tezei este consacrat instituției reglementate prin dispozițiile art. 113 din **Constituția României**, republicată, respectiv **moțiunea de cenzură**. Am considerat necesar, datorită importanței pe care această instituție o prezintă, în cadrul cercetării noastre, a-i dedica un întreg capitol, structurat pe **patru secțiuni**, în care am analizat, în ordine, **semnificația juridică a instituției (secțiunea 1), procedura parlamentară privind inițierea și adoptarea unei moțiuni de cenzură (secțiunea 2), raportul stabilitate guvernamentală-moțiune de cenzură (secțiunea 3), practica parlamentară în materie, în perioada 1992-2014 (secțiunea 4)**.

Răspunderea politică a Guvernului este angajată doar atunci când se introduce o **moțiune de cenzură**. Prin moțiunea de cenzură o parte din parlamentari își exprimă neîncrederea cu privire la activitatea Guvernului și speră în demiterea acestuia cu sprijinul majorității parlamentare.

Pentru ca un Guvern să ființeze, el trebuie să se bucure de sprijin parlamentar, tocmai de aceea problema încrederii Parlamentului în Guvern, sub forma unui **vot de încredere**, face obiect al unor dispoziții constituționale exprese. Această instituție este reglementată expres de aproape toate constituțiile statelor democratice, întrucât pierderea încrederii acordate Guvernului, prin adoptarea unei **moțiuni de cenzură** de către legislativ va antrena după sine, inevitabil, demiterea Guvernului. Unele constituții reglementează această procedură amănunțit și detaliat, în timp ce altele cu inconsecvență și lipsă de precizie. Există, de asemenea, regimuri politice în care **moțiunea de cenzură nu este posibilă**, și, deci, pe cale de consecință, nici demiterea Guvernului, cum este **cel elvețian**.²⁴

Constituția României, **prin dispozițiile art. 113 coroborate cu dispozițiile art. 109 alin (1) consacră răspunderea politică a Guvernului în fața Parlamentului, pentru întreaga sa activitate**. Răspunderea politică a Guvernului nu poate interveni decât în cazul unei conduite culpabile din partea Guvernului, în ansamblul său, sau al unui membru al acestuia, pentru o conduită culpabilă, Guvernul sau ministrul în cauză acționând cu **exces de putere**.²⁵ Este clar că, dacă s-a recurs la inițierea unei moțiuni de cenzură, iar Parlamentul își retrage încrederea acordată, după o anumită perioadă, fără dubii, Guvernul se face vinovat și nu forul legislativ.

²⁴ În Elveția, în cazul unui conflict instituțional, Cabinetul trebuie să se supună hotărârii Adunărilor, deci constatăm existența unei subordonări a Cabinetului față de legislativ. În realitate însă Cabinetul se bucură de o stabilitate nemaîntâlnită însă la alte guverne și care derivă atât din competența sa cât și din forța politică a acestuia.

²⁵ A. Iorgovan în M. Constantinescu, A. Iorgovan, I. Muraru, E. S. Tănăsescu, Constituția României revizuită-Comentarii și explicații, Ed. All Beck, București, 2004, p. p. 194-195

Retragerea încrederii are loc în momentul în care majoritatea membrilor Parlamentului nu mai sunt de acord cu modul de guvernare a Cabinetului, deci Guvernul își pierde legitimitatea dobândită prin votul de învestitură.

Procedura legală pentru inițierea, dezbateră și votarea unei moțiuni de cenzură, precum și efectele aprobării sale sunt prevăzute expres în Legea fundamentală precum și în Regulamentul ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului, fapt de natură a oferi stabilitate Guvernului și de a contribui la limitarea puterii forului legiuitor în a obstrucționa activitatea executivului.

Majoritatea constituțiilor europene, reglementând procedura retragerii încrederii Guvernului printr-o moțiune de cenzură, au prevăzut prin dispozițiile lor și **modalități și instrumente** care să aibă rolul de a **bloca încercările de demitere a Guvernului**, în scopul prevenirii instaurării unor crize politice. Dintre mecanismele și instrumentele care țin de parlamentarismul raționalizat, reținem:

- a) **neîncrederea constructivă**, care pune în ecuație direct votul de neîncredere și desemnarea unui nou Guvern, prin propunerea candidaturii unui nou șef de Guvern sau chiar a unui Guvern, în întregime, specifică unor state ca Germania, Spania, Ungaria, Polonia sau Slovenia;
- b) precizarea **unui interval de timp între inițiativa votului de încredere și votul propriu-zis**;
- c) **interzicerea repetării votului de neîncredere**. Totuși, această modalitate de blocare a tendințelor legislativului de a demite cabinetul nu este absolută, ci restricționată. Astfel, sistemul constituțional al Poloniei și al Bulgariei interzice repetarea votului de neîncredere, mai devreme **de trei luni în Polonia și de șase luni în Bulgaria**.

În scopul evitării unei instabilități a executivului, Constituția României a stabilit **trei tipuri de condiționări procedurale**, una vizând funcționarea Parlamentului iar celelalte două referindu-se la exprimarea în plan politic a opoziției parlamentare.

Din punct de vedere **procedural**, moțiunile de cenzură nu pot fi inițiate decât **de cel puțin o pătrime din numărul total al deputaților și senatorilor**, ca o condiție de validitate. Acestea pot fi dezbătute și aprobate doar în ședința comună a celor două Camere ale Parlamentului, atât din motive de simetrie juridică cu votul de încredere acordat de legislativ, cât și ca expresie a raporturilor de încredere care ar trebui să ființeze între executiv și autoritatea legiuitoare.

Constituția României- art. 113 alin. (4)-limitează numărul de moțiuni de cenzură care pot fi inițiate de către parlamentari, în sensul că, dacă o moțiune de cenzură este respinsă

deputații și senatorii care au semnat-o nu mai pot iniția aceeași moțiune de cenzură în aceeași sesiune parlamentară, cu excepția cazului în care Guvernul își angajează răspunderea, potrivit art. 114 din Constituție. Această prevedere constituțională protejează nu numai stabilitatea guvernamentală, ci și Guvernul de eventualele șicane politice care l-ar împiedica să-și exercite atribuțiile „*prin blocarea sa în dezbateri sterile pe marginea programului de guvernare.*”²⁶

O altă prevedere consacrată prin dispozițiile art. 113 alin. (4) din Constituția României, menită a înlătura o eventuală instabilitate guvernamentală, se referă **la stabilirea unui interval de timp** între inițiativa votului de încredere și votul propiu-zis, prevedere care instituie condiția ca **moțiunea de cenzură să se dezbată după trei zile de la data prezentării acesteia în ședința comună a celor două Camere**

Prin Constituția României **nu a fost consacrată moțiunea individuală de cenzură**, care să privească separat pe fiecare dintre membrii executivului, și care ar avea drept consecință pierderea calității de ministru doar de cel considerat responsabil. În sistemul nostru constituțional, în cazul în care un ministru s-ar face responsabil de acte prin care Parlamentul apreciază că încrederea acordată Guvernului în ansamblul său a fost grav sau iremediabil afectată, singura soluție pentru responsabilitatea întregii echipe guvernamentale, rămâne declanșarea unei moțiuni de cenzură împotriva Guvernului, dacă Primul-ministru nu inițiază procedura de propunere a revocării din funcție a respectivului ministru, de către șeful statului.²⁷

O altă cerință se referă la obligativitatea ca moțiunea de cenzură **să fie inițiată de parlamentari care să facă parte din cele două Camere** ale legislativului, întrucât se consideră că ambele Camere au o putere egală de control parlamentar asupra Guvernului.

Textul moțiunii, însoțit de lista inițiatorilor este **transmis Birourilor permanente ale Camerei Deputaților și Senatului**, acestea verificând lista semnăturilor, apartenența politică a semnatarilor precum și întrunirea numărului de parlamentari, semnatori ai moțiunii, prevăzut de Legea fundamentală precum și de Regulamentul ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului, cerința întrunirii numărului legal de semnături, fiind **o condiție de fond a promovării moțiunii**.

²⁶ Ioan Muraru, E. S. Tănăsescu în I. Muraru, E. S. Tănăsescu (coord.), Constituția României.....op. cit. 2008, p. 1064

²⁷ Tudor Drăganu, Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar, vol. II, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 172 și I. Vida, Puterea executivă și administrația publică, Ed. R. A. „Monitorul Oficial”, București, 1994, p. 103

În cazul în care lista semnatarilor nu cuprinde cel puțin o pătrime din numărul total al deputaților și senatorilor, textul moțiunii urmează să fie înapoiat, nefiind permisă completarea listei sau promovarea unei noi moțiuni de cenzură în aceeași sesiune parlamentară, **inițierea unei noi moțiuni trebuind să se realizeze doar cu respectarea dispozițiilor cuprinse în art. 113 alin. (4) din Constituție.**

Legea fundamentală nu precizează în cât timp trebuie convocate cele două Camere ale Parlamentului în ședință comună, după depunerea moțiunii, însă dispune în privința dezbaterii acesteia, care nu poate să aibă loc **mai târziu de trei zile de la data prezentării ei.**

În ceea ce privește Regulamentul ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului, acesta prevede, **prin art. 78**, că moțiunea de cenzură se prezintă în ședința comună a celor două Camere, **în cel mult cinci zile de la data depunerii acestuia. Textul face referire la o simplă citire a textului moțiunii de cenzură, fără a fi organizată o dezbatere a acestuia.**

Moțiunea se dezbate după trei zile de la data prezentării ei, Guvernul fiind încunoștințat cu privire la data dezbaterii, cu 24 de ore înainte ca aceasta să aibă loc. Una dintre etapele obligatorii ale dezbaterii oricărei moțiuni de cenzură, **constă în prezentarea poziției Guvernului cu privire la problemele discutate.**

Constituția României, prevede în **art. 113 alin. (1)** că adoptarea moțiunii are loc în ședința comună a celor două Camere parlamentare, cu **votul majorității deputaților și senatorilor.** Această procedură reprezintă o soluție simetrică cu cea a acordării încrederii pentru formarea Guvernului, dar de această dată, **întrunirea majorității cerute de Legea fundamentală are drept efect demiterea executivului**

Răspunderea solidară a Guvernului este caracteristă regimului parlamentar care, cu timpul, a fost preluată și de sistemele semi-prezidențiale. Ea reprezintă una dintre **cauzele care generează stabilitate guvernamentală, dar, în același timp reprezintă expresia controlului exercitat de către Parlament asupra executivului.**

În genere, **stabilitatea guvernamentală are la bază sprijinul majorității parlamentare.** Procedând la o **analiză comparativă**, având în vedere cele două elemente, respectiv **stabilitate guvernamentală-majoritate parlamentară**, vom observa că în **regimurile parlamentare**, durabilitatea Cabinetului este determinată, de cele mai multe ori, de **existența unei majorități parlamentare care sprijină acțiunile executivului.** De asemenea, acele cabinete care câștigă mai multe alegeri succesive, ajung a se confrunța prea puțin cu provocări serioase din partea parlamentarilor.

În ceea ce privește coalițiile minoritare, acestea au cea mai scurtă durată de viață, cu excepția țărilor scandinave.²⁸

Cu totul diferită este situația în **țările în care cabinetele sunt monocolare**, care sunt expresia existenței în Parlament a unui partid majoritar. În acest caz Guvernul **se bucură de mai multă stabilitate**, iar prin activitatea sa tinde de a domina legislativul.

În România, după 1989, practica a demonstrat că nu putem vorbi, în genere, de o stabilitate politică, pe fundalul existenței unor coaliții șubrede și a unei decizii electorale schimbătoare, dictată de ineficiență guvernamentală și confuzie. Instabilitatea guvernamentală în țara noastră a fost deteminată de o serie de factori care, deseri, au acționat în concurs, cum ar fi absența unei majorități parlamentare având la bază un partid dominant sau a unei coaliții bine consolidată, neînțelegerile dintre Președinte și Primul-ministru, tendința Guvernului de a câștiga supremația în fața Parlamentului, prin forțarea prerogativelor constituționale.

Pe fundalul unei presiuni constante a executivului, în dorința de a domina viața politică românească, Parlamentul a reușit totuși de a se constitui într-un factor de stabilitate, acționând în situații de criză politică majoră, în scopul consolidării democrației, fără a-și asuma riscul dizolvării sale, fie prin adoptarea unor moțiuni de cenzură, fie prin decizii de suspendare a Președintelui României.

În ceea ce privește instituția moțiunii de cenzură, **practica parlamentară românească, analizată parcursul a mai mult de două decenii**, care s-au scurs de la adoptarea Constituției din 1991, a evidențiat faptul că au fost inițiate mai mult de **23 de moțiuni de cenzură**, din care **doar două** au fost adoptate de către Parlament, respectiv moțiunea de cenzură **„11 împotriva României”**, îndreptată împotriva Guvernului Boc, adoptată în octombrie 2009, și cea intitulată sugestiv **„Opriți Guvernul șantajabil. Așa nu, niciodată!”** adoptată de Parlament în aprilie 2012, care contesta măsurile antinaționale adoptate de Guvernul Ungureanu. Constatăm, specific țării noastre, că toate moțiunile de cenzură introduse au fost inițiate în scopul de a discredita Guvernul și a atrage atenția populației asupra greșelilor politicii acestuia, a corupției cât și a eșecului său de a rezolva problemele prioritare ale țării. Moțiunile au fost privite astfel, atât **ca măsuri punitive** cât și **drept instrumentele cele mai radicale de control legislativ aflate la dispoziția opoziției**. Observăm că, până în 2009, nici o moțiune de cenzură nu a vizat în mod clar căderea Guvernului și provocarea de alegeri anticipate, deși toate moțiunile au cerut insistent ca

²⁸ De exemplu, Danemarca a avut șapte cabinete de coaliție minoritare, care au avut o durată medie de existență de trei ani fiecare.

Guvernul să demisioneze. În general, cele mai multe moțiuni de cenzură au fost introduse în al doilea și al treilea an de mandat legislativ, fapt care sugerează că parlamentarii români au considerat primul an al mandatului lor un an de acomodare cu noile responsabilități, iar ultimul an l-au dedicat pregătirii următoarei runde de alegeri, în vederea reînnoirii mandatului lor.

De asemenea, practica parlamentară a reliefat faptul că moțiunile de cenzură, rezultate din cei peste douăzeci de ani de guvernare, au fost fie **rod al inițiativei parlamentarilor, fie rezultat al angajării răspunderii Guvernului în fața forului legislativ**, în scopul promovării unor proiecte de lege prin procedura simplificată de adoptare, prevăzută de art. 114 din Constituție.

Partea II-a a Tezei, intitulată „Regimul constituțional al angajării răspunderii Guvernului în dreptul românesc” este structurată pe patru capitole, fiecare dintre acestea cuprinzând mai multe secțiuni.

Cap. I, intitulat „Angajarea răspunderii Guvernului potrivit dispozițiilor art. 114 din Constituția României, revizuită”, reprezintă o analiză a instituției angajării răspunderii Guvernului prin raportare la textul constituțional și la doctrină, din perspectiva istoricului reglementării.

În ceea ce privește evoluția reglementării constituționale a instituției angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului, am identificat două etape.

O primă etapă debutează cu **adoptarea de către Adunarea Constituantă a Legii fundamentale**, care a intrat în vigoare la data de 8 decembrie 1991, în urma aprobării sale prin referendum național.

Astfel, legiuitorul constituant a consacrat, în 1991, **prin dispozițiile art. 113 din Legea fundamentală, posibilitatea Guvernului de a-și angaja răspunderea în fața Camerelor reunite ale Parlamentului asupra „unui program, a unei declarații de politică generală sau asupra unui proiect de lege.”**

Angajarea răspunderii Guvernului în fața Parlamentului reprezintă consecința faptului că investirea Guvernului se realizează de către forul legislativ, iar retragerea încrederii acordate nu poate avea loc decât printr-o procedură simetrică, întrucât, prin angajarea răspunderii sale, Guvernul își asumă riscul de a fi demis, dacă, potrivit alin. (2) al art. 113 din Constituție, o moțiune de cenzură, depusă în termen de trei zile de la prezentarea programului, a declarației de politică generală sau a proiectului de lege, va fi votată, în condițiile art. 112 din Legea fundamentală.

Totuși, această instituție nu trebuie privită, în opinia noastră, doar ca modalitate de exercitare a controlului parlamentar asupra executivului. Ea reprezintă, înainte de toate, **expresia colaborării dintre Guvern și majoritatea parlamentară**, majoritate pe care executivul se sprijină atunci când decide a stabili, pe calea acestei proceduri, anumite măsuri pe care le consideră urgente și necesare în realizarea obiectivelor sale. Prin consacarea acestei instituții, legiuitorul constituant a conferit Guvernului puteri discreționare, instituind totodată și „*pârghia de control*”²⁹ în cazul în care executivul recurge la această procedură cu exces de putere. Din păcate, chiar cu riscul demiterii sale,³⁰ Guvernul a acționat abuziv, utilizând în mod agresiv această procedură, în cazul angajării răspunderii sale pentru un proiect de lege, transformându-se din executant al normelor juridice în creator de astfel de norme.

Din analiza textului constituțional observăm că obiectul angajării răspunderii Guvernului în fața forului legislativ îl poate constitui un program, o declarație de politică generală sau un proiect de lege.

Potrivit unei opinii³¹ exprimate în literatura de specialitate, doar angajarea răspunderii Guvernului asupra unui program sau a unei declarații de politică generală sunt relevante pentru exercitarea funcției de control parlamentar, în timp ce angajarea răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege reprezintă o acțiune ce intră în sfera legiferării.

Programul și declarația de politică generală fac parte din categoria actelor exclusiv politice, iar prin asumarea răspunderii sale pe aceste coordonate, Guvernul încearcă a-și fortifica încrederea de care se bucură în Parlament.

În ceea ce privește angajarea răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege, aceasta reprezintă, după cum apreciază doctrina, o modalitate legislativă indirectă de adoptare a unei legi, respectiv „*nu prin dezbaterea acesteia în cadrul procedurii legislative ordinare, ci prin dezbaterea unei problematice prin excelență politice, legate de rămânerea sau demiterea Guvernului.*”³²

Observăm că, legiuitorul constituant, consacrand procedura angajării răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege, a dorit **a nu impune limite și condiții, nici în ceea ce**

²⁹ Dana Apostol Tofan, Puterea discreționară și excesul de putere al autorităților publice, Ed. All Beck, București, 1999, p. 297

³⁰ Potrivit art. 114 alin. (2) din Constituție, „Guvernul este demis dacă o moțiune de cenzură, depusă în termen de trei zile de la prezentarea programului, a declarației de politică generală sau a proiectului de lege, a fost votată în condițiile art. 113.”

³¹ I. Deleanu, Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și comparat, Ed. C. H. Beck, București, 2006, p. 655

³² A. Iorgovan în M. Constantinescu, I. Deleanu, A. Iorgovan, I. Muraru, I. Vida, F. Vasilescu, Constituția României comentată și adnotată, Ed. R. A. „Monitorul Oficial”, București, 1992

privește frecvența angajărilor, nici în ceea ce privește natura proiectului de lege, executivul putând a-și angaja răspunderea oricând și în legătură cu orice proiect de lege pe care îl consideră important și urgent. Ori, din punctul nostru de vedere, tocmai această „omisiune” a condus la excesul de putere manifestat de executiv în practica legiferării.

Cea de a doua etapă este **marcată de adoptarea Legii nr. 429/2003, privind revizuirea Constituției României.**

Cu prilejul dezbaterilor generate de revizuirea Legii fundamentale, instituția angajării răspunderii Guvernului, prevăzută de art. 113 din Constituție, a constituit obiect al unor ample dispute parlamentare, propunându-se chiar înlăturarea sintagmei „*proiect de lege*” din conținutul textului constituțional pe motivul că această reglementare a condus, în practică, la adoptarea unor legi care, nefiind supuse dezbaterilor parlamentare, nu pot fi controlate.

Cu toate rezervele formulate raportat la această instituție, Legea de revizuire, adoptată în 2003, nu a adus modificări substanțiale în acest sens, procedura angajării răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege fiind reglementată, în genere, în aceeași formulă, cu excepția consacării, prin alin. (3) al art. 114 (fostul art. 113), a dreptului deputaților și senatorilor de a formula amendamente la proiectul de lege, amendamente care trebuie acceptate de către Guvern. **În opinia noastră, introducerea unei astfel de reglementări nu este de natură a rezolva problema excesului de putere manifestat de executiv în practica de legiferare; acest deziderat ar fi fost atins doar prin instituirea, prin textul constituțional, a unor limite și condiții de exercitare a acestei proceduri.**

Prin introducerea în textul constituțional a dreptului de a formula amendamente, considerăm, în deplin acord cu alți autori,³³ că problemele generate de utilizarea acestei proceduri s-au acutizat. În primul rând, amendamentele formulate de deputați și senatori la proiectul de lege ce face obiect al angajării trebuie să fie acceptate de către Guvern, ori, din practică, vom observa că, în marea majoritate a cazurilor, executivul respinge aceste amendamente, îndeosebi pe acelea care privesc conținutul proiectelor de lege. O altă problemă se ridică, în acest context, -al formulării de amendamente-, în legătură cu perioada de timp aflată la dispoziția deputaților și senatorilor, pentru a depune aceste amendamente, avându-se în vedere faptul că termenul de introducere a moțiunii de cenzură este foarte scurt, doar de trei zile de la data prezentării proiectului de lege în ședința comună a celor două Camere. Cu privire la acest aspect, nici Legea fundamentală și nici Regulamentul ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului nu conțin nici o precizare. În acest sens,

³³ Dana Apostol Tofan în I. Muraru, E. S. Tănăsescu (coord.), Constituția României...op. cit. 2008, p. p. 1078-1079

propunem completarea Regulamentului ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului, în sensul de a cuprinde un articol care să conțină norme clare și precise cu privire la termenul în care pot fi depuse amendamentele, precum și cu privire la termenul în care Guvernul comunică Parlamentului amendamentele acceptate.

Cap. II din Partea II-a a Tezei, intitulat „Angajarea răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege. Practica guvernamentală în perioada 1996-2014”, se constituie într-un studiu privind practica guvernamentală în materia angajării răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege, având în vedere două etape, respectiv: prima etapă cuprinde perioada 1996-2003, și anume perioada anterioară revizuirii Constituției; cea de a doua etapă este marcată de adoptarea Legii nr. 429/2003 privind revizuirea Constituției și vizează perioada 2003-2014.

Instituția angajării răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege, nefiind supusă nici unei limitări sau condiții, a determinat ca practica guvernamentală să fie caracterizată de **exces de putere**.

Cabinetele care s-au succedat la guvernare, în cei peste 20 de ani de la adoptarea în 1991 a Constituției, și-au angajat răspunderea în domenii de **activitate de maximă importanță pentru țară cum ar fi economie (buget, privatizare, mediu de afaceri), educație, sănătate, muncă, codul muncii, codul civil, codul penal**. În acest context, opoziția parlamentară a reacționat la practica executivului prin inițierea unor moțiuni de cenzură (în nouă cazuri opoziția a inițiat o moțiune de cenzură însă, până în acest moment nici un Guvern nu a fost demis ca urmare a adoptării unei moțiuni de cenzură inițiată în procedura prevăzută de art. 114 din Constituție).

Statistica evidențiază că cele mai numeroase și cele mai importante reglementări ale relațiilor sociale sunt rezultate prin promovarea proiectelor de lege inițiate de executiv în cadrul acestei proceduri, în detrimentul propunerilor legislative inițiate de parlamentari.

Astfel, **în perioada anterioară revizuirii Constituției**, Guvernul și-a angajat răspunderea pentru **șapte proiecte de lege, majoritatea conținând mai multe obiecte de reglementare care vizau domenii diferite ale vieții sociale**. Tot în această perioadă executivul a înțeles a-și angaja răspunderea și pentru **un cod-codul muncii**- precum și pentru **o ordonanță de urgență, care, în opinia noastră, nu pot fi rod al angajării răspunderii executivului**.³⁴

³⁴ A se vedea, în acest sens, Cap. I și II, Partea a-II-a, din Teză, consacrate practicii guvernamentale și jurisprudenței Curții Constituționale

Dacă am realiza o statistică, raportat la guvernările din această perioadă, vom constata că:

- **în ceea ce privește perioada 1992-1996 - guvernarea Văcăroiu - nu a fost derulată nici o angajare. Această guvernare se caracterizează prin stabilitate** față de guvernările ulterioare, rezistând la cele patru moțiuni de cenzură inițiate de opoziție și la cele șapte remanieri guvernamentale, care i-au modificat componența în proporție de 50%;
- **în perioada 1996-1998, Guvernul și-a angajat răspunderea pentru un singur proiect de lege;**
- **în perioada 1998-2000, Guvernul și-a angajat răspunderea pentru două proiecte de lege,** la un interval de șase luni distanță;
- **în perioada 2000-2004, Guvernul și-a angajat răspunderea pentru un număr de patru proiecte de lege,** dintre care, prima la intervalul de aproximativ șase luni de la investitură, următoarele două la intervale de nouă luni una față de cealaltă, iar ultima la interval de trei luni față de cea de a treia.

După revizuirea Constituției, numărul de proiecte de lege pentru care Guvernul și-a angajat răspunderea a crescut, iar intervalul dintre două angajări s-a micșorat:

- guvernarea 2004-2008, au fost derulate trei angajări,** primele două fiind derulate la intervale de opt luni una față de cealaltă, iar cea de a treia la un interval de un an și 8 luni față de cea de a doua;
- în perioada 2008-2012, Guvernul și-a angajat răspunderea asupra unui număr de 16 proiecte de lege,** toate depuse în intervalul iunie 2009-decembrie 2011. În perioada 2009-2012, **procedura angajării răspunderii Guvernului a fost utilizată agresiv de către Guvernul aflat în funcțiune la acea dată, acesta urmărind a promova pe această cale proiecte de lege diferite, chiar pachete de legi, la intervale scurte de timp sau chiar în aceeași zi;**
- **în perioada 2012-2014, Guvernul și-a angajat răspunderea în fața Parlamentului pentru două proiecte de lege,** iar perioada dintre cele două angajări este de opt luni.

Cabinetul aflat la guvernare în **perioada 2009-2012, se remarcă prin abuz de putere,** fiind Cabinetul care și-a angajat răspunderea în fața Parlamentului de cele mai multe ori și pentru **proiecte de lege complexe sau pachete de asemenea proiecte,** având un obiect de reglementare variat, atipic. De asemenea, Guvernul aflat în exercițiu în această perioadă și-a angajat răspunderea pentru proiectele de Lege privind **Codului civil și Codului penal.**

Potrivit unei opinii³⁵ exprimate în doctrină, pe care o considerăm pe deplin întemeiată, este inacceptabil, din punct de vedere logic și juridic, ca toate aceste proiecte de lege să fie adoptate prin angajarea răspunderii Guvernului.

Cap. III din Partea II-a a fost intitulat „**Angajarea răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege. Jurisprudența Curții Constituționale.**” Raportându-ne la anumite criterii și condiții pe care însăși instanța de contencios constituțional le-a stabilit pe cale jurisprudțială, privitor la procedura angajării răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege, am considerat necesar a realiza, în acest capitol, o analiză critică a unor decizii pronunțate de aceasta, decizii prin care, în opinia mea, Curtea Constituțională a tolerat executivului posibilitatea de a acționa cu exces de putere, încălcând, prin aceasta, dispozițiile constituționale.

Astfel, inexistența unui cadru constituțional și legal care să reglementeze succint și fără a lăsa loc diverselor interpretări instituția prevăzută de art. 114 din Constituția României, a determinat Curtea Constituțională, în calitate de instanță de contencios constituțional și de garant al supremației Constituției, să stabilească – prin interpretarea dispozițiilor din Legea fundamentală precum și în urma numeroaselor sesizări privind neconstituționalitatea proiectelor de lege adoptate prin angajarea răspunderii Guvernului – **normele care guvernează această procedură.** Analizând aceste reguli, vom observa că ele nu restrâng sub nici o formă libertatea de acțiune a executivului, ci, dimpotrivă **tolerează practica guvernelor în această materie, astfel:**

1.cu referire la natura proiectelor de lege pentru care Guvernul și-a angajat răspunderea:

- Curtea, prin deciziile sale, a permis Guvernului a-și angaja răspunderea pentru **proiecte de lege complexe și pentru pachete de legi, care aveau un obiect de reglementare eterogen, uneori chiar formal, subsumate titlului, și care vizau modificarea și completarea unui număr mare de legi;**³⁶

³⁵ Virginia Vedinaș, Orgii procedurale, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 85

³⁶ Avem în vedere, îndeosebi, D.C.C. nr. 298/2006, publicată în M. Of. nr. 372 din 28 aprilie 2006; D.C.C. nr. 1557/2009, publicată în M. Of. nr. 40 din 19 ianuarie 2010.

- de asemenea, instanța de contencios constituțional a permis executivului a-și angaja răspunderea pentru un **cod**, care, datorită complexității sale, trebuie să fie rod al dezbaterilor parlamentare, în comisii și în plen;³⁷
- a permis Guvernului să-și angajeze răspunderea pentru o **ordonanță de urgență**,³⁸ fapt care, în opinia noastră, reprezintă o încălcare atât a dispozițiilor art. 114 din Constituție - care reglementează procedura angajării răspunderii Guvernului - cât și a dispozițiilor art. 115 privind delegarea legislativă.

2. referitor la frecvența utilizării procedurii, Curtea a permis Guvernului de a-și angaja răspunderea asupra unui proiect de lege de **mai multe ori în aceeași zi**,³⁹ ceea ce, în opinia noastră, reprezintă toleranță față de tendințele abuzive ale executivului;

3. Curtea a permis Guvernului de a-și angaja răspunderea asupra unui proiect de lege aflat în dezbateri parlamentară la Senat,⁴⁰ fiind adoptat cu modificări de Camera Deputaților.

Printr-o analiză detaliată a jurisprudenței în materie, nu am putea să nu observăm, totuși, unele preocupări manifestate de instanța de contencios constituțional de a institui anumite **limite în ceea ce privește utilizarea de către executiv a procedurii angajării răspunderii pentru un proiect de lege.**

Astfel, **cu prilejul soluționării dieritelor obiecții de neconstituționalitate, Curtea a statuat că la această modalitate de legiferare trebuie să se ajungă în extremis, doar „atunci când adoptarea proiectului de lege în procedură obișnuită sau în procedură de urgență nu mai este posibilă ori atunci când structura politică a Parlamentului nu permite adoptarea proiectului de lege în procedura uzuală sau de urgență.”**⁴¹ De asemenea, prin aceeași decizie, Curtea a statuat că *„angajarea răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege urmărește ca acesta să fie adoptat în condiții de maximă celeritate, conținutul reglementării vizând stabilirea unor măsuri urgente, într-un domeniu de maxima importanță, iar aplicarea acestora trebuie să fie imediată.”*

Pe aceleași coordonate se înscrie și Decizia nr. 1431/2010,⁴² pronunțată ca urmare a cererii de soluționare a conflictului juridic de natură constituțională dintre Parlamentul României și Guvern, formulat de Președintele Senatului, conflict generat de angajarea

³⁷ D.C.C. nr. 24/2003, publicată în M. Of. nr. 72 din 5 februarie 2003, care a fost pronunțată de Curtea Constituțională ca urmare a sesizării de neconstituționalitate a unor articole din Codul muncii, formulată de către 54 de deputați, prin adresa nr. 51/635 din 13 decembrie 2002

³⁸ D.C.C. nr. 34/1998, publicată în M. Of. nr. 88 din 25 februarie 1998

³⁹ D.C.C. nr. 1655/2010, publicată în M. Of. nr. 40 din 19 ianuarie 2010

⁴⁰ Proiectul de Lege privind educația națională

⁴¹ D.C.C. nr. 1557/2009, publicată în M. Of. nr. 40 din 19 ianuarie 2010

⁴² D.C.C. nr. 1431/2010, publicată în M. Of. nr. 758 din 12 noiembrie 2010

răspunderii Guvernului asupra proiectului de Lege privind educația națională, prin care Curtea a statuat că acceptarea ideii conform căreia **executivul își poate angaja răspunderea în mod discreționar**, oricând și în orice condiții, **ar echivala cu transformarea acestuia în autoritate publică legiuitoare.**

După părerea noastră, **limitările pe care Curtea Constituțională le-a introdus prin jurisprudența sa au un caracter prea general și permisiv** totodată, și tocmai prin aceasta nu au reușit să determine o schimbare importantă a opticii Guvernului în utilizarea acestei proceduri, tendința abuzivă a executivului rămânând aceeași.

Utilizarea abuzivă a acestei proceduri de excepție poate crea **un dezechilibru major între executiv și legislativ, de natură a afecta funcția legislativă a Parlamentului.** În prezent executivul tinde tot mai mult -fie prin angajarea răspunderii sale pentru un proiect de lege, fie prin adoptarea unui număr mare de ordonanțe de urgență- să se substituie forului legiuitor în activitatea de legiferare. În opinia noastră, revizuirea Constituției trebuie să aibă ca obiect **diminuarea puterii discreționare a Guvernului și întărirea stabilității și supremației Parlamentului, în calitate de unică autoritate legiuitoare a țării.**

Cap. IV din Partea II-a, intitulat „, Moțiunea de cenzură prevăzută de art. 113 din Constituție și moțiunea provocată, reglementată prin art. 114 din Constituție- analiză comparativă,” reprezintă un studiu comparativ între cele două proceduri reglementate constituțional.

Analizând dispozițiile **art. 114 alin. (2) din Constituția României**, revizuită, constatăm că, prin acest alineat, este reglementată procedura demiterii Guvernului printr-o moțiune de cenzură, -moțiune care, în doctrină, poartă denumirea de **moțiune provocată sau forțată**- care are drept obiect programul, declarația de politică generală sau proiectul de lege pentru care Guvernul și-a angajat răspunderea.

Procedând la o analiză comparativă a regimului constituțional aplicabil celor două proceduri care pot conduce la demiterea Cabinetului, -respectiv moțiunea de cenzură prevăzută de art. 113 din Constituție și moțiunea provocată, reglementată prin alin. (2) al art. 114 din Constituție-observăm că **reglementarea generală a moțiunii de cenzură o regăsim în dispozițiile art. 113 din Constituție, în timp ce anumite aspecte particulare ale acestei instituții juridice sunt reglementate prin art. 114 alin. (2) și (3) din Legea fundamentală.** Aceste prevederi constituționale califică moțiunea de cenzură depusă în cadrul procedurii angajării răspunderii Guvernului drept una „**provocată**”, fără ca sub aspectul naturii juridice și al finalității urmărite să o deosebească de moțiunea de cenzură reglementată de art. 113 din Constituție. **Curtea Constituțională, prin Decizia nr. 1525/2010** a statuat că „**Constituția**

nu reglementează două categorii de moțiuni de cenzură, din contră, moțiunea de cenzură ca instituție juridică este una singură, reglementată de art. 113 din Constituție (...)”

De asemenea, vom constata, în acest context, existența unor deosebiri între cele două instituții reglementate constituțional, deosebiri, care pot rezulta atât din **contextul inițierii**, cât și din anumite **particularități de natură substanțială**, derivate de adoptarea programului, a declarației de politică generală sau a proiectului de lege care face obiect al angajării răspunderii Guvernului, în cazul în care moțiunea de cenzură a fost respinsă.

Din punct de vedere al contextului inițierii, deosebirile dintre cele două proceduri pot privi:

1. comparativ cu instituția reglementată de art. 113 din Constituție, articol în cuprinsul căruia nu sunt precizate motivele pentru care poate fi inițiată o moțiune de cenzură, considerându-se, prin analogie, că ele pot viza întreaga activitate a executivului, art. 114 din Legea fundamentală stabilește cu exactitate, în alin. (1) care este obiectul asupra căruia Guvernul își poate angaja răspunderea și, pe cale de consecință, care sunt motivele inițierii unei moțiuni de cenzură;
2. în timp ce moțiunea prevăzută de art. 113 din Constituție este o moțiune izvorâtă din voința parlamentarilor, moțiunea prevăzută de art. 114 alin. (2) din Legea fundamentală este o moțiune provocată de către Guvern, în scopul depășirii unei situații excepționale, fie politice, fie legislative;
3. moțiunea prevăzută de art. 113 din Constituție fiind o moțiune izvorâtă din voința parlamentarilor, în cazul în care este respinsă, senatorii și deputații care au semnat-o nu mai pot iniția, în aceeași sesiune, o altă moțiune de cenzură. În cazul moțiunii prevăzute de art. 114 alin. (2) din Legea fundamentală nu s-au instituit limitări în ceea ce privește inițierea unei moțiuni de cenzură, aceasta putând fi inițiată ori de câte ori Guvernul își angajează răspunderea, respectiv de mai multe ori pe sesiune parlamentară.

În ceea ce privește anumite **particularități de natură substanțială**, diferența dintre cele două instituții constă în aceea că **moțiunea provocată, pe lângă menținerea în funcțiune a Guvernului sau demiterea sa**,-efect produs de moțiunea de cenzură prevăzută de art. 113-**mai are drept rezultat acceptarea sau respingerea de către deputați și senatori a unui program, a unei declarații de politică generală sau a unui proiect de lege**, întrucât procedura parlamentară reglementată de art. 114 din Constituția României este o procedură parlamentară complexă, care, cu toate că prin conținutul său este un act al Guvernului, prin efectele sale fie produce un act de legiferare, fie angrenează după sine demiterea executivului.

Partea III-a din Teza de doctorat, intitulată „Raporturile dintre Parlament și Guvern în dreptul comparat,” este structurată **pe două capitole** și constituie un studiu comparativ al regimurilor politice- **parlamentar, semi-prezidențial și prezidențial-** realizat din perspectiva raporturilor care se stabilesc între executiv și legislativ, în baza dispozițiilor constituționale.

În **Cap. I**, intitulat **„Raporturile dintre Parlament și Guvern în unele state din Uniunea Europeană,”** am analizat, cu precădere, folosind metoda comparativă, răspunderea politică a executivului în fața forului legislativ.

Astfel, constatăm că există regimuri politice în care, pe lângă responsabilitatea colectivă a Cabinetului este consacrată și responsabilitatea individuală, care angrenează răspunderea unui ministru pentru actele și faptele sale.⁴³

În ceea ce privește demiterea Guvernului **printr-o moțiune de cenzură**, Constituțiile unor state europene - Germania, Spania, Ungaria - consacră **moțiunea de cenzură constructivă**, care constă în obligația Parlamentului de a indica succesorul Primului- ministru indezirabil, care să preia funcția executivă a statului imediat și ca urmare a demiterii celui care a pierdut încrederea legislativului.

Procedura angajării răspunderii Guvernului **asupra unui program sau asupra unei declarații de politică generală este reglementată și în Constituțiile unor state din Uniunea Europeană, indiferent de forma de regim, parlamentar sau semi-prezidențial.**

Astel, **Constituția Spaniei** reglementează, **prin art. 112**, dreptul premierului de a solicita Camerei Reprezentanților, în urma deliberărilor din cadrul Consiliului de Miniștri, un vot de încredere pentru programul său sau pentru o declarație de politică generală, în timp ce în **Portugalia, prin art. 196 din Constituție**, este consacrat dreptul Guvernului de a solicita Parlamentului un vot de încredere pentru o declarație de politică generală sau pentru orice subiect de interes național.

În ceea ce privește **angajarea răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege**, **Constituția Franței** reglementează, **prin art. 49 alin. (3)**, procedura angajării răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege, dar într-o manieră diferită de modul cum este reglementată prin art. 114 din Constituția României, constituentul francez **limitând sfera domeniilor ce pot face obiect al angajării Guvernului pentru un proiect de lege** (aceasta se circumscrie doar proiectelor de lege în domeniul finanțelor publice sau finanțării sistemului de securitate socială), precum și perioada de timp în care poate recurge la o astfel

⁴³ De exemplu, în Marea Britanie dacă un ministru pierde încrederea Camerei Comunelor din motive politice, este obligat să demisioneze.

de procedură, respectiv într-o singură sesiune parlamentară, doar pentru un singur proiect de lege al Guvernului sau al unui membru al Guvernului.

De asemenea, în **Italia, Constituția** consacră Guvernului dreptul de a-și angaja răspunderea în fața oricărei Camere a Parlamentului pentru un proiect de lege, un amendament sau o decizie guvernamentală, solicitând un vot de încredere din partea legislativului.

Cap. II din Partea III-a intitulat „**Raporturile dintre executiv și legislativ în alte state ale lumii,**” constituie o analiză a regimurilor constituționale prezidențiale, prin raportare la sistemul constituțional al S.U.A. care reprezintă un exemplu elocvent în acest sens.

Specific sistemului american este absența unui organ colectiv, de natura guvernelor europene, întrucât prerogativele puterii executive sunt încredințate Președintelui Republicii, care le realizează cu ajutorul miniștrilor, șefilor departamentelor ministeriale, precum și a consilierilor prezidențiali.

Regimurile prezidențiale au drept specific separația strictă, deloc flexibilă, între cele trei clasice puteri. În cadrul acestui tip de regim, legislativul și executivul relaționează mai rar, iar răspunderea miniștrilor se angajează, în mod individual, față de Președintele Republicii, care îi și numește. **În regimurile prezidențiale executivul nu răspunde politic în fața legislativului.**

Prezenta Teză de doctorat cuprinde și o parte de **Concluzii**, precum și **Propuneri de Lege ferenda, propuneri care** privesc, deopotrivă, atât revizuirea Legii fundamentale cât și modificarea și completarea unor acte juridice care reglementează raporturile dintre Parlament și Guvern.

Propunerile de revizuire a Constituției, pe care le-am formulat, au în vedere acele dispoziții constituționale care reglementează instituțiile care fac obiect al cercetării noastre, astfel:

- I.** cu privire la **instituția Președintelui României**, propunem, în principal;
1. schimbarea modului de alegere a Președintelui României, în sensul reglementării alegerii acestuia fie în mod direct, de către Parlament, fie prin alegerea sa de către o Adunare Reprezentativă din care să facă parte reprezentanți ai cetățenilor din unitățile administrativ-teritoriale precum și membrii ai Parlamentului. În consecință, propunem transformarea regimului semi-prezidențial consacrat actualmente prin dispozițiile constituționale, într-unul parlamentar ;
 2. revenirea la mandatul de 4 ani, tendința actuală, pe plan european, fiind de reducere a duratei mandatului șefului de stat;

3. în ceea ce privește regimul dizolvării Parlamentului, prevăzut de art. 89 din Constituția României, considerăm că dizolvarea Parlamentului trebuie să rămână, în continuare, o atribuție a Președintelui, pe care acesta să o poată exercita în calitate de șef de stat. Raportat la acest articol, propunem modificarea dispozițiilor referitoare la dizolvarea Parlamentului, în sensul reducerii termenului de 60 de zile, termen în care Președintele României poate dizolva forul legislativ, la jumătate din durată, respectiv 30 de zile;
4. cu privire la procedura de învestire a Guvernului, prevăzută de art. 85 din Constituție, propunem modificarea dispozițiilor constituționale, în sensul introducerii unor reglementări prin care să se instituie obligația Președintelui României de a desemna, drept Prim-ministru, candidatul propus de partidul majoritar, sau, în absența unui partid majoritar, de coaliția de partide reprezentată în Parlament:

II. cu privire la **dispozițiile art. 113 din Constituție, care reglementează instituția moțiunii de cenzură**, propunem modificarea acestuia, în sensul raționalizării raporturilor dintre Parlament și Guvern, prin introducerea unor prevederi care să **reglementeze moțiunea de cenzură constructivă**;

III. privitor la instituția angajării răspunderii Guvernului, propunem completarea textului constituțional, în sensul **introducerii unor prevederi de natură a limita și condiționa angajarea răspunderii Guvernului pentru un proiect de lege.**

Raportat la modificarea și completarea unor acte juridice care conțin dispoziții cu privire la raporturile dintre Parlament și Guvern, am avut în vedere **Legea nr. 90/2001 privind organizarea și funcționarea Guvernului și a ministerelor, republicată**, precum și **Regulamentul ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului.**

În acest sens, **propunem ca Legea nr. 90/2001, să cuprindă un întreg capitol** care să fie consacrat **competenței de a „legifera”**, acordată Guvernului prin Legea fundamentală, capitol care să cuprindă **două secțiuni, una rezervată ordonanțelor- în scopul definirii, în mod expres a sitagmei „situații extraordinare”- iar cea de a doua să se refere la adoptarea de către Guvern a proiectelor de lege, prin procedura angajării răspunderii acestuia în fața forului legiuitor.** În acest sens se impune o reglementare expresă referitoare la modul de exercitare a acestei proceduri, la limitele de exercitare a acesteia, limite care pot privi frecvența utilizării procedurii precum și natura proiectului de lege care face obiect al angajării.

Referitor la **Regulamentul ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului**, propunem completarea acestuia, în sensul introducerii **unor reglementări exprese privind perioada de timp în care deputații și senatorii pot formula amendamente la proiectele de lege pentru care Guvernul își angajează răspunderea.**

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Tratate, cursuri, monografii

1.1 Autori români

Alexandru Ioan, Ivanov I. V, Gillia C, Sisteme politico-administrative europene, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2007

Alexandru Ioan, Cărăușan Mihaela, Bucur Sorin, Drept administrativ, ediția a-III-a revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2009

Alexandru Ioan, Drept administrativ european, Ed. Universul Juridic, București, 2008

Almaș Dumitru, Căderea Bastiliei, Pagini de istorie universală, Ed. Tineretului, București, 1959

Apostol Tofan Dana, Puterea discreționară și excesul de putere al autorităților publice, Ed. All Beck, București, 1999

Apostol Tofan Dana, Drept administrativ, vol. I, ediția 3, Ed. C. H. Beck, București, 2014

Constantinescu M, Iorgovan A, Muraru I, Deleanu I, Vasilescu F, Vida I, Constituția României comentată și adnotată, Ed. R. A. „Monitorul Oficial”, București, 1992

Călinoiu Constanța, Duculescu V, Drept constituțional comparat, Ed. Lumina Lex, București, 2006

Călinoiu Constanța, Duculescu V, Drept parlamentar, Ed. Lumina Lex, București, 2006

Dănișor D. C, Constituția României comentată. Titlul I. Principii generale, Ed. Universul Juridic, București, 2009

Deleanu I, Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și comparat, Ed. C. H. Beck, București, 2006

Dima Bogdan, Conflictul dintre Palate. Raporturile dintre Parlament, Guvern și Președinte în România postcomunistă, Ed. Hamangiu, București, 2014

Drăganu Tudor, Drept constituțional și instituții politice, Tratat elementar, Ed. Lumina Lex, București, 1998

Duculescu V, Călinoiu C, Duculescu G, Drept comparat; vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2007

Enache Marian, Controlul parlamentar, Ed. Polirom, Iași, 1998

Fuerea Augustin, Drept comunitar european, Ed. All Beck, București, 2003

Ionescu Cristian, Drept constituțional și instituții politice, curs sinteză, Ed. Hamangiu, București, 2012

Ionescu Cristian, Constituția României comentată și adnotată cu dezbateri parlamentare și jurisprudența Curții Constituționale, Ed. Universul Juridic, București, 2012

Ionescu Cristian, Tratat de drept constituțional contemporan, ed. a-2-a, Ed. C. H. Beck, București, 2008

Iorgovan Antonie, Tratat de drept administrativ, vol. I și II, ed. a 4-a, Ed. All Beck, București, 2005

Iorgovan Antonie, Drept constituțional și instituții politice. Teorie generală, Ed. Galeriile J. L. Calderon, București, 1994

Iorgovan Antonie, Odiseea elaborării Constituției, Ed. Uniunii Vatra Românească, Târgu Mureș, 1998

Iancu Gheorghe, Drept constituțional și instituții politice, Ed. C. H. Beck, București, 2010

Muraru Ioan, Tănăsescu E. Simina, (coordonatori), Constituția României, Comentariu pe articole, Ed. C. H. Beck, București, 2008

Muraru Ioan, Tănăsescu E. S, Drept constituțional și instituții politice, ediția a X-a revăzută și completată, Ed. Lumina Lex, București, 2002

Muraru Ioan, Constantinescu M, Tănăsescu Simina, Enache Marian, Iancu Gheorghe, Interpretarea Constituției. Doctrină și practică, Ed. Lumina Lex, București, 2002

Muraru Ioan, Constantinescu M, Drept parlamentar românesc, Ed. C. H. Beck, București, 2005

Muraru Ioan, Tănăsescu E. S, Drept constituțional și instituții politice, ediția 13, vol. II, Ed. C. H. Beck, București, 2009

Negulescu Paul, Curs de drept constituțional român, editat de Th. Doicescu, București, 1927

Negulescu Paul, Alexianu George, Tratat de drept public, vol. I, Casa Școalelor, București, 1942

Preda Mircea, Vasilescu Benonica, Drept administrativ. Partea specială, ediție actualizată, Ed. Lumina Lex, București, 2007

Prisăcaru Valentin, Tratat de drept administrativ român. Partea generală, ediția a-III-a revăzută și adăugită de autor, Ed. Lumina Lex, București, 2002

Santai I, Drept administrativ și știința administrației, vol. I, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2002

Tomescu Camelia-Rodica, Raporturile dintre Guvern și Parlament, Ed. C. H. Beck, București, 2012

Trăilescu Anton, Drept administrativ, ed. 4, Ed. C. H. Beck, București, 2010

Vida I, Puterea executivă și administrația publică, Ed. R. A. „Monitorul Oficial”, București, 1994

Vedinaș Virginia, Drept administrativ, ediția a-VIII-a revăzută și actualizată, Ed. Universul Juridic, București, 2014

Vedinaș Virginia, Orgii procedurale, Ed. Universul Juridic, București, 2011

Vedinaș Virginia, Statutul funcționarilor publici (Legea nr. 188/1999, cu modificările și completările ulterioare). Comentarii, doctrină, legislație, jurisprudență, Ed. Universul Juridic, București, 2009

Vrabie Genoveva, Drept constituțional și instituții politice, ed. a-5-a, revăzută și întregită, vol. I, Ed. Cugetarea, Iași, 1999

Vrabie Genoveva, Organizarea politico-etatică a României. Drept constituțional și instituții politice, vol. II, ediția a-3-a, revăzută și reîntregită, Fundația pentru Cultură și Știință „Moldova”Iași, Ed. Cugetarea, București, 1999

Vrabie Genoveva, Organizarea politico-etatică a României, Institutul European, Iași, 2004

1.2 Autori străini

Andrews Cf. Robert, The Concise Columbia Dictionary of Quotations, Columbia University Press, New York, 1989

Avril Pierre, Giquel Jean, Droit parlementaire, 3-ed Edition, Ed. Montchrestien, Paris, 2004

Avril Pierre, Giquel Jean, Droit parlementaire, 2 edition, Ed. Montchrestien, Paris, 1996

Abscarian Gilbert, Massant S. George, Contemporary Political System. An Introduction to Government, Charles Scribner'Sons, New York, 1970

- Birch H. Anthony**, The British of Government, Allen and vewin, London, 1987
- Cadoux Charles**, Droit constitutionnel et institutions politiques, vol. I, Cujas, Paris, 1973
- Chalvidan Henri Pierre**, Droit constitutionnel. Institutions et regimes politiques, Nouvelle edition, Ed. Nathan Universite, Paris, 1996
- Carey J. M, Shugart M. S, (coord)**, Calling out the tanks fillingout the forms? in Executive Decree, Cambridge University Press, New York, 1998
- et Duez, Barthelemy**, Precis elementaire de droit constitutionnel, Paris, 1926
- Duhamels Oliver, Meny Yves**, Dictionnaire constitutionnel, P.U.F. Paris, 1992
- Duhamels Oliver**, Les democracies, Seuil, Paris, 1995
- Duguit L**, Lecons de droit politique general, Paris, 1926
- Debbasch Charles, Bourdon Jaques, Pontier Jean-Marie, Ricci Jean-Claude**, Droit constitutionnel et institutions politique, 4-e edition, Ed. Economica, Paris, 2001
- Fischer L**, Constitutionnal Conflicts betwen Congress and the President, Princeton University, New Jersey, 1985
- Fornet M. F**, Le sistem politique des Etats Unis, P.U.F, Paris, 1987
- Godechot J**, Les constitutions de la France depuis 1789, Flammarion, Paris, 1995
- Haurion A**, Droit constitutionnel et institutions politique, Ed. Montchrestien, Paris, 1968
- Harris R. Fred, Haim L. Paul**, America's Legislative Process; Congress and the State, Scott, Foresman and Co, Glenview, Illinois, 1983
- Killian H. Johnny (editor)**, The Constitution of Washington D. C, New York, 1987
- Locke J**, Al doilea tratat despre cârmuire, Ed. Nemira, București, 1999
- Montesquieu**, Despre spiritul legilor, vol. I, Ed. Științifică, București, 1964
- Mill J. S**, Despre libertate, Ed. Humanitas, București, 1994
- Pactet Pierre**, Institutions politiques. Droit constitutionnel, 22-ed, Armand Colin, Paris, 2003
- Pactet Pierre**, Institutions politique. Droit constitutionnel, Paris, Armand Colin, 16-ed, 1997
- Pactet Pierre**, Institutions politiques. Droit constitutionnel, Mason, Paris, 1983
- Prelot M**, Institutions politiques et droit constitutionnel, Dalloz, Paris, 1972
- Rials S**, Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului, Ed. Polirom, Iași, 2002
- Russell Bertrand**, Political Ideals, Barns and Noble, New York, 1963
- Smith S. Steven, Deering J. Cristhopher**, Commitees in Congress, Congressional Quarterly Inc. Washington D.C, 1990
- Toinet M. F**, Le systeme politique des Etats-Unis, P.U.F. Paris, 1987

Trevelyan G. M, Istoria ilustrată a Angliei, Ed. Științifică, București, 1975

Troper M, La separation des pouvoirs et L'histoire constitutionnelle française, L.G.D.J. Paris, 1980

Touchard, J, Histoire des idées politique, vol. I, Paris, 1978

de la Villeneuve, Marcel, La fin du principe de separation du pouvoir, Sirey, Paris. 1934

2. Studii, articole

Apostol Tofan Dana, Raporturile constituționale dintre autoritățile publice, articol publicat în S.D.R. nr. 1-2/2003, p. 83

Apostol Tofan Dana, Critici și soluții cu privire la reglementarea Guvernului în perspectiva revizuirii Legii fundamentale, articol publicat în R.D.P. nr. 1/2013 p. 72

Apostol Tofan Dana, Angajarea răspunderii Guvernului, în RDP nr. 1/2001, pp. 4-21

Apostol Tofan Dana, Implicațiile revizuirii Constituției asupra raporturilor dintre Parlament și Guvern, în SDR nr. 3-4/2004, pp. 355-372

Apostol Tofan Dana, Jurisprudență comentată. Curtea Constituțională, Decizia nr. 871/2010, Decizia nr. 872/2010, Decizia nr. 873/2010, Decizia nr. 874/2010, în Curierul Judiciar nr. 7/2010, p. 391-396

Apostol Tofan Dana, Jurisprudență comentată: Legea educației. Conflict juridic de natură constituțională dintre Parlamentul României și Guvern. Deciziile Curții Constituționale nr. 1431/2010; nr. 1525/2010, în Curierul Judiciar nr. 1/2011, p. 27-35

Apostol Tofan Dana, Tănăsescu Elena Simina, Ordonanță de urgență a Guvernului. Delegare legislativă. Situații excepționale. Legea de aprobare a ordonanței de urgență. Cameră decizională. Competența Curții constituționale. Control preventiv. Control extrinsec, în Curierul Judiciar nr. 10/2005, p. 25-33

Brad Ion, Inadmisibilitatea promovării prin ordonanță de urgență a Guvernului a unor prevederi din cuprinsul proiectelor de lege adoptate prin angajarea răspunderii Guvernului, în Dreptul nr. 7/2006, p. 100

Cârstea V, Condițiile stabilite de art. 115 alin (4) din Constituție pentru adoptarea ordonanțelor de urgență ale Guvernului, în R.D.P. nr. 1/2005, p. 48-50.

Deleanu Ion, Revizuirea Constituției. Temele revizuirii, RDP nr. 2/2003, p. 35-53

Drilea M, Echilibrul puterilor în stat-cheie de boltă în organizarea social-statală, în Legea și viața nr. 1/2008

Duțu Mircea, Revizuirea Constituției; tradiție, integrare, modernizare, în RDP nr. 1/2013, p. 33

Enache Marian, Moțiunea de cenzură, în SDR nr. 1-2/1998, p. 71-82

Guțan Manuel, Raporturile dintre Președinte, Guvern și Parlament în perspectiva revizuirii Constituției României, în R.D.P. nr. 1/2013

Ionescu Cristian, Fundamentele și esența raporturilor politice între Parlament și Guvern în sistemul constituțional românesc, în Curierul Judiciar nr. 3, 2012, p. 159-160

Ionescu Cristian, Analiza fundamentelor teoretice și politice ale controlului parlamentar. Studiu de drept comparat, în RDP nr. 3/2 2006, p. 8-26

Ionescu Cristian, Unele reflecții pe baza art. 111 din Constituția României, republicată, în Curierul Judiciar nr. 2/2011, p. 95-98

Iorgovan Antonie, Apostol Tofan Dana, Delegarea legislativă în România, articol în R.D.P. nr. 1/2001, p. 70-71

Massot Jean, Le presidence de la Republique en France, Notes et Etudes Documentaires, nr. 4343-4347, 1976

Mironescu G. G., Inovațiile Constituției din 1938, în Analele Facultății de Drept, Universitatea București, nr. 2-3/1939, p. 23-24

Nica C., Perspectiva politico-juridică a Constituției României. Despre instituțiile fundamentale ale puterii, în Revista de Științe Politice și Relații Internaționale nr. 2/2009, p. 18-20

Oprican Mariana, Principiul separației puterilor în stat-evoluție și actualitate, în Revista Universității Titu Maiorescu, Facultatea de Drept, intitulat Politica legislativă între reglementare europeană, națională și internațională. Noi perspective ale dreptului, editată cu ocazia Conferinței Internaționale de drept, studii europene și relații internaționale, București, 24-25 mai 2013, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 676-687

Oprican Mariana, Moțiunea de cenzură în practica parlamentară, articol publicat în Revista Universității Titu Maiorescu, Facultatea de Drept, intitulată Rolul Europei într-o societate polarizată, editat cu prilejul Conferinței internaționale de drept, studii europene și relații internaționale, București 9-10 mai 2014, organizată de Universitatea Titu Maiorescu, Asociația Română de Drept și Afaceri Europene, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 899-908

Oprican Mariana, Unele aspecte privind trăsăturile generale ale procedurii angajării răspunderii Guvernului, rezultate din jurisprudența Curții Constituționale, în Revista de Drept Public nr. 3/2014, p. 93-100

Riteș Laura, Moțiunea, instrument de control al Parlamentului asupra activității Guvernului, în Studii și Cercetări Juridice, nr. 1/2012, p. 79-87

Safta Marieta, Benke Karoly, Obligativitatea considerentelor deciziilor Curții Constituționale, în Dreptul nr. 9/2010, p. 10-14

Stan Valeriu, Scurtă istorie a Senatului, studiu, Centrul de studii parlamentare, informare și documentare, The Senat. A fundamental institution of the modern Romanian state, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, coordonator Alexandru Dumitrescu, București, 2000

Varga A, Angajarea răspunderii Guvernului, o procedură specială de legiferare și control, în Despre Constituție și constituționalism, Liber amicorum Ioan Muraru, Ed. Hamangiu, București, 2006, p. 221-237

Vasilescu F, Considerații asupra regimului politic actual al României, în Revue Francaise de Droit Constitutionnel nr. 23/1995, p. 480

Vasilescu F, Considerații privind controlul parlamentar în dreptul comparat, în Studii de Drept Românesc nr. 1-2/1996, p. 115-124

Vedinaș Virginia, Priorități ale revizuirii Constituției din perspectiva reglementării administrației publice, în RDP nr. 1/2013

Vedinaș Virginia, O abordare critică asupra O.U.G. nr. 77/2013 privind stabilirea unor măsuri privind asigurarea funcționalității administrației publice locale, a numărului de posturi și reducerea cheltuielilor la instituțiile și autoritățile publice din subordinea, sub autoritatea sau în coordonarea Guvernului sau a ministerelor, articol publicat în volumul Statul de drept între realitate și deziderat, volum publicat în onoare prof. univ. dr. Momcilo Luburici, Ed. Universul Juridic, București, 2014

Vedinaș Virginia, Lazăr Rozalia Ana, Controlul de constituționalitate al actelor administrative, în Juridica nr. 8/2000, p. 300-303

Vida Ioan, Obligativitatea deciziilor Curții Constituționale pentru instanțele judecătorești-factor de stabilitate a Constituției și a practicii judiciare, în Pendectele Române nr. 3/2004, p. 198

Vrabie Genoveva, Interpretarea unor texte constituționale ce reglementează raporturile dintre Președintele României și Guvern și consecințele practice ale absenței unei concepții unitare în acest domeniu, în RDP nr. 2/2008

Vrabie Genoveva, Renașterea teoriei separației puterilor în stat în România, în SDR nr. 3-4/1991

Vrabie Geneveva, Critici aduse unor texte constituționale de către unele structuri europene și obiectivele posibile ale unei viitoare reforme constituționale, articol în R.D.P. nr. 1/2013, p. 55

Vrabie Geneveva, Jurisprudența Curții Constituționale a României și diversitatea pozițiilor luate de specialiștii din domeniul dreptului față de unele soluții adoptate de aceasta, în Curierul Judiciar nr. 1/2012, p. 39-43

Warwick Paul, Government Survival in Parliamentary Democracies, article, Cambridge University Press, 1994, p. 182

1. Legislație

Legea nr. 90/2001 privind organizarea și funcționarea Guvernului României și a ministerelor, republicată, cu modificările și completările ulterioare

Regulamentul ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 4/1992, publicată în M. Of. nr. 34 din 4 martie 1992

Hotărârea Parlamentului nr. 55/2013 privind modificarea și completarea Regulamentului ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului, aprobat prin Hotărârea nr. 4/1992, publicată în M. Of. nr. 394-396 din 1 iulie 2013

Constituția României adoptată la 8 decembrie 1991 și revizuită prin Legea nr. 429/2003, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003

Constituția Republicii Franceze, adoptată la 4 octombrie 1958, care a suferit 17 amendamente, și care a fost revizuită recent prin Legea nr. 2008-724 din 23 iulie 2008

Constituția Spaniei, adoptată de adunarea Constituantă la data de 27 decembrie 1978

Constituția Republicii Italiene, adoptată la 22 decembrie 1947 de către Adunarea Constituantă și care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1948

Constituția Belgiei, adoptată în 1831 și revizuită, ultima revizuire intervenind în anul 1994

Constituția Turciei, adoptată la data de 7 noiembrie 1982

Constituția Germaniei, adoptată de Consiliul Parlamentar la data de 23 mai 1949

Documente ale Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord-Magna Charta, (1215), The Petition of Rights (1628), Habeas Corpus Act (1679), Bill of Rights (1689), Act of Settlement (1701), Parliament Act (1911)

Constituția S.U.A. adoptată în anul 1787 de Convenția Constituțională a Statelor Unite (United States Constitutional Convention) de la Philadelphia, Pennsylvania, și care a intrat în vigoare la data de 4 martie 1789

Constituția României din 1866, publicată în „Monitorul Jurnal Oficial al României”nr. 142 din 1/13 iulie 1866

Constituția României din 1923, publicată în „Monitorul Oficial”nr. 282 din 29 martie 1923

Constituția României din 1938, publicată în „Monitorul Oficial”Partea I, nr. 48 din 27 februarie 1938

Constituția României din 1948, publicată în „Monitorul Oficial”Partea I, nr. 87 bis din 13 aprilie 1948

Constituția Republicii Populare Române din 1952, publicată în „Monitorul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române” nr. 1, din 27 septembrie 1952

Constituția României din 1965, republicată prin „Buletinul Oficial”nr. 65 din 29 octombrie 1986

Hotărârea Parlamentului nr. 36/2009, publicată în M. Of. nr. 692 din 14 octombrie 2009

2. Jurisprudența Curții Constituționale a României

D.C.C. nr. 6/1992, publicată în M. Of. nr. 48 din 4 martie 1992

D.C.C. nr. 271/1993, publicată în M. Of. nr. 163 din 15 iulie 1993

D.C.C. nr. 9/1994, publicată în M. Of. Nr. 326 din 25 noiembrie 1994

D.C.C. nr. 46/1994, publicată în M. Of. nr. 131 din 27 mai 1994

D.C.C. nr. 45/1994, publicată în M. Of. nr. 131 din 27 mai 1994

D.C.C. nr. 65/1994, publicată în M. Of. nr. 156 din 22 iunie 1994

D.C.C. nr. 102/1995, publicată în M. Of. nr. 287 din 1995

D.C.C. nr. 34/1998, publicată în M. Of nr. 88 din 25 februarie 1998

D.C.C. nr. 95/1998, publicată în M. Of. nr. 260 din 13 iulie 1998

D.C.C. nr. 28/1999, publicată în M. Of. nr. 178 din 26 aprilie 1999

D.C.C. nr. 233/1999, publicată în M. Of. nr. 638 din 28 decembrie 1999

D.C.C. nr. 55/2001, publicată în M. Of. nr. 128 din 14 martie 2001

D.C.C. nr. 24/2003, publicată în M. Of. nr. 72 din 5 februarie 2003
D.C.C. nr. 147/2003, publicată în M. Of. nr. 279 din 21 aprilie 2003
D.C.C. nr. 463/2003, publicată în M. Of. nr. 43 din 19 ianuarie 2004
D.C.C. nr. 317/2006, publicată în M. Of. nr. 446 din 23 mai 2006
D.C.C. nr. 664/2005, publicată în M. Of. nr. 1149 din 19 decembrie 2005
D.C.C. nr. 225/2005, publicată în M. Of. nr. 511 din 16 ianuarie 2005
D.C.C. nr. 375/2005, publicată în M. Of. nr. 591 din 8 iulie 2005
D.C.C. nr. 419/2005, publicată în M. Of. nr. 653 din 22 iulie 2005
D.C.C. nr. 44/2006, publicată în M. Of. nr. 178 din 24 februarie 2006
D.C.C. nr. 637/2006, publicată în M. Of. Nr. 914 din 9 noiembrie 2006
D.C.C. nr. 258/2006, publicată în M. Of. nr. 341 din 17 aprilie 2006
D.C.C. nr. 286/2006, publicată în M. Of. nr. 372 din 22 aprilie 2006
D.C.C. nr. 298/2006, publicată în M. Of. nr. 372 din 28 aprilie 2006
D.C.C. nr. 148/2007, publicată în M. OF. nr. 162 din 7 martie 2007
D.C.C. nr. 1177/2007, publicată în M. Of. nr. 871 din 20 decembrie 2007
D.C.C. nr. 1205/2009, publicată în M. Of. nr. 689 din 13 octombrie 2009
D.C.C. nr. 1008/2009, publicată în M. Of. nr. 507 din 23 iulie 2009
D.C.C. nr. 1415/2009, publicată în M. Of. nr. 796 din 23 noiembrie 2009
D.C.C. nr. 1295/2009, publicată în M. Of. nr. 689 din 13 octombrie 2009
D.C.C. nr. 1451/2009, publicată în M. Of. nr. 796 din 23 noiembrie 2009
D.C.C. nr. 871/2010, publicată în M. Of. nr. 433 din 28 iunie 2010
D.C.C. nr. 872/2010, publicată în M. Of. nr. 433 din 28 iunie 2010
D.C.C. nr. 873/2010, publicată în M. Of. nr. 433 din 28 iunie 2010
D.C.C. nr. 874/2010, publicată în M. Of. nr. 433 din 28 iunie 2010
D.C.C. nr. 1431/2010, publicată în M. Of. nr. 758 din 12 noiembrie 2010
D.C.C. nr. 1525/2010, publicată în M. Of. nr. 818 din 7 decembrie 2010
D.C.C. 1557/2009, publicată în M. Of. nr. 40 din 19 ianuarie 2010
D.C.C. nr. 1655/2010, publicată în M. Of. nr. 5 din 20 ianuarie 2011
D.C.C. nr. 2/2011, publicată în M. Of. nr. 136 din 23 februarie 2011
D.C.C. nr. 1665/2010, publicată în M. Of. nr. 51 din 20 ianuarie 2011
D.C.C. nr. 799/2011, publicată în M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011
D.C.C. nr. 51/2012, publicată în M. Of. nr. 90 din 3 februarie 2012
D.C.C. nr. 1/2014, publicată în M. Of. nr. 123 din 19 februarie 2014
D.C.C. nr. 80/2014, publicată în M. Of. nr. 246, din 7 aprilie 2014

3. Surse de internet

<http://www.cdep.ro/motiuni/2007/1005.pdf>

www.monitoruloficial.ro

<http://studia.law.ubbcluj.ro/articol.php?articollid=242,ArticoleStudia>